

JÓ FOGANATU
SZEREK ÉS ESZKÖZÖK,

MELLYEK

MIND VÁROSBAN, MIND FALUN

A'

HÁZI, KERTI ÉS MEZEI

ÁRTALMAS FÉRGEKNEK,

BOGARAKNAK,

ÉS

MÁS EGYÉBB

KÁRTÉKONY ÁLLATOKNAK,

REVÉS HÖLTSÉGGEL, ÉS HÖNNYŰ MÓD-
DAL VALÓ ELHÁRÍTÁSÁRA ÉS HIIRTÁSÁRA
SZOLGÁLNAK.

BRANDT JÓ'SEF

után

*magyarozta és hazai kerületeinkhez alkal-
maztatta*

LENCSES J. ANTAL.

Egy réztáblával.

XIII, 3.34

b

JÓ FOGANATU
SZEREK ÉS ESZKÖZÖK,

MELLYEK

MIND VÁROSBAN, MIND FALUN

A'

HÁZI, KERTI ÉS MEZEI

ÁRTALMAS FÉRGEKNEK, BOGARAKNAK,

ÉS

MÁS EGYÉBB

KÁRTÉKONY ÁLLATOKNAK,

REVÉS KÖLTSÉGGEL, ÉS KÖNNYŰ MÓDDAL VALÓ
ELHÁRÍTÁSÁRA ÉS KIIRTÁSÁRA SZOLGÁLNAK.

BRANDT JÓSEF

után

magyarázta és hazai kerületeinkhez alkalmaztatta

LENCSES J. ANTAL.

Jos. Ans. Faissz c. sp.
Egy réztáblával.

*Biblioth.
Schel.*

*Jatensis
Piar.*

PESTEN, 1831.

HARTLEBEN C. ADOLF KÖNYVÁROSNÁL.

TO THE HONORABLE
MEMBERS OF THE HOUSE OF COMMONS

IN ANSWER TO A RESOLUTION
PASSED IN THE HOUSE OF COMMONS
ON THE 14TH DAY OF MARCH 1841

THE SECRETARY OF STATE
FOR THE DEPARTMENT OF AGRICULTURE
AND RURAL AFFAIRS

IN ANSWER TO A QUESTION
PUT TO HIM BY MR. [Name]
ON THE 14TH DAY OF MARCH 1841

Mr. [Name] asked

whether

the Government

are aware of the fact
that the quantity of
[Name] imported into
this country has
increased since the
year 1835

SZERZŐ' ELŐSZAVA.

Ámbár számos könyvek vagynak, mellyek az ártalmas bogarak', és más kártékony állatok' kiirtását illető észrevételekről értekeznek: mindazonáltal még sincs egy is, melly e' tárgyat egyedül, és tellyesen kimeritené, 's azon kevés szerek is, mellyek a' közönségnek nyomtatásban közöltettek, jobbara olly nagy kiterjedésű gazdasági munkákban vagynak elszórva, mellyeknek megszerzése sokaknak igen költséges, ha bár azt számba sem vesszük is, hogy azoknak nagyobb része csak kitsinyben vagyon megpróbálva, nagyban pedig költséges léte miatt nem is alkalmaztatható. Én tehát célommá tettem, ezen tárgyról minél tökéletesebb munkát szolgáltatni, melly a' Gazdaasszonynak szinte mint a' Gazdának egyformán fontos szolgálatot tegyen, és a' kártékony bogaraknak, és más ártalmas állatoknak elmellőzésére, vagy elpusztítására legbiztosabb eszközöket mutasson. Vallyon elértem-e célomat, azoknak ítéletére bízom, a' kik az ajánlott eszközöket megpróbálandják.

Sokaknak azon állatok közül, mellyeknek kiirtásáról ezen munkátska értekezik, természet' leírását is rövideden előterjesztettem, hogy az Olvasó maga is megítélhesse, miért kelljen minden ajánlott egygyes szert egyenesen ez vagy amaz időben alkalmaztatni. Az ajánlott eszközöket részszerént tapasztalt Gazdák közlötték velem; részszerént pedig azokat, mellyeket a' tapasztalás fo-

ganatosaknak talált, a' ditséretesen esmért könyvekből szedtem-ki.

Végre még azt is meg kell említenem, hogy az ajánlott szerek alkalmaztatásában nem kell megállapodni az első próbánál, hanem többször ismételni, ha kívánt fogantját akarjuk látni; valamin azt is bátorkodom megemlíteni, hogy senkinek sem kell rajta megütköznie, ha azon hogarak közül, melyekről azt véli, hogy azokat legszorgosabban kiirtotta, következő esztendőn néha ismét számosan megjelennek; mert ez azt bizonyítja, hogy vagy olly szert használt az ember ellenek, melly nem volt egyszer'smind az ivadékjok ellen is fogantatos, vagy pedig, hogy nem jutott hozzájok mindenüvé, a' hol tartózkodtak.

A Szerző.

I.

Azon állatokról, melyek egyenesen az embert nyughatatlanítják, 's annak testét sa-nyargatják.

Az ágyi, vagy házi paloska (büdös féregnek is nevezik).

Azon állatok között, melyek az embert közvetlen sa-nyargatják, minden esetre első helyet foglal az ágyi pa-loska; mivel már annyira elhatalmázott, hogy még falun is ritka ház találtatik nélküle. A' Herczeget csinos palo-tájában szintúgy nyomorgatja, mint a' szegényt alatson kalibájában, úgy hogy mind a' kettőnek egyaránt jól es-nék, ha ezen köz-kín ellen valamelly hathatós szerhez jutnának; azomban, minthogy ezen kelletlen vendégek igen jól eltudnak rejtekezni, és így nehéz hozzájuk férni: különös vigyázatot kell fordítani tojásaikra, melyek, mint-hogy minden egy nőstény, közszám szerént esztendőnként 200at tojik, hihetetlen gyorsasággal szaporodnak. A' nő- stény Márcziusban, Májusban, Júliusban, és September- ben, mindenkor valami 50et tojik a' falak, ágyak, és más egyéb házi eszközök' hasadékaiba; melyre nézve ezen időben különösen azon kell lenni, hogy a' magzat, anég mielőtt kikelne, a' mi mintegy 3 hét alatt történik- meg, elpusztíttassék.

A' paloskáktól való menekedésre vagynak elmellőző, vagy is mentő, és valósággal elpusztító szerek. Az el- sőbbek e' két óvakodtató rendszabásban állanak,

1) hogy a' paloskák minden szaporodási alkalomtól megfosztassanak, és

2) hogy a' jövendő magzat már tojás korában elpusz- títassék. A' vén paloskákat egy időre kiirtani könnyű, csak hogy fajzatjok által szaporán kipótoltatnak.

Ha a' szobában gyapjú-szőnyegek, vén ládák, üszve-
független párkánfalak, 's más e'réle faeszközök vagynak:
mind addig lehetetlen a' paloskáktól megmenekedni, míg
ezen tisztátalanság' fészkei el nem háríttatnak.

Valamelly paloskás ház' kitisztítására szükségképen
megkívántatik, hogy a' régi mész a' falakról szinte mint
a' gerendákról lefaragtassék, és fris meszelés tétessék.
Mit is használhatnak egyébként a legjobb szerek is, ha
a' paloskák' szaporodásának minden kedvező környülállá-
sok meghagyatnának? Azon mész közé, mellyel a' falak
újonnan kimeszeltetnek, jó zöld, nyers vadgesztenye héj-
ból főtt levet tölteni, mellyel egyszer'smind a' falak' hasa-
dékai, ágyak, és más e'féle eszközök is békenettetnek.
Ez az új származékot előli, a' vén paloskákat pedig elüzi.

A' vén paloskák' elüzésére szolgál a' földi-bodza le-
vele és szára, ha az ágy' fenekére, és hevederére rakat-
tatván, minden harmadik héten megújítatik. Ettől azon-
nal elhagyják helyüket a' paloskák. Ha mindazáltal imitt,
amott mutatkoznának: tehát a' szobát friss bodza-levéllal,
és szárral ki kell füstölteni. A' bodza füstöt vagy gőzt azon-
ban néhány napig a' paloskás szobában zárva kell tartani.

Hasonló foganatja vagyon a' friss egerfa faradéknak,
ha az ágyba rakattatik, vagy véle a' szoba kifüstöltetik.
E' fából való ágyba nem egy könnyen ver fészket a' pa-
loska.

Azonban mind ezen eszközök csak egy ideig használ-
nak. A' vén paloskák tudniillik elvesznek; de fajzatjaik
által újra bőven kipótoltatnak.

A' legbizonyosabb foganatú eszközök, (mellyek azért
ajánltatnak olly nagy számmal; mivel néha az idő és kör-
nyülállások ellent állanak egygyiknek vagy másiknak alkal-
maztatására, 's így a' sok között bizonyosan találtatnak,
mellyeket alkalmaztatni lehet) e' következők:

1) Olly jó erős szappanyfőző lúg, mellyben a' tojás
fenn úszik, felforraltatik, és vele mindennemű házi-fa esz-
köz kiforrásztatik. A' mint rajtok a' lúg megszárad, me-
leg, de nem forró boreczetben felolvasztatott enyvvel
minden eresztékeik és repedéseik hemázoltatnak. Ennek
igen jó foganatja vagyon a' paloskák' kiirtásában.

2) Az ánisolaj az ágyra kenettetvén, minekelötte sza-
ga elenyészne, csak szaporán elüzi a' paloskát.

3) A' veres fenyőlevél' főtt leve is igen hathatós, és
valóban legbiztosabb eszköz a' paloska' kiirtására.

4) Nehány marék üszverontolt őszi kökörcsin, azon helyekre kenettetvén, hol e' kelleetlen vendégek tartózkodnak, elűzi azokat.

5) A' madár berkenye friss zöld ágai is elűzik a' paloskákat, ha tanyájokra rakattatik.

6) Ha 2 vagy 3 mercze oltatlan mész (ha a' szoba nagy, tehát több kívántatik) szokásban lévő mód szerint a' szobában vízzel megoltatik, annak lúgos gőze előli a' paloskákat. De erre szükségképen megkívántatik, hogy a' szoba' ablakai, és egyéb részei bezárattassanak, 's a' gőz a' szobába szorítottassék. Mintegy 24 óra múlva kilehet tártani a' szobát, midőn a' falakat 's az egész szobát tisztán le és ki kell seperni. Még nyoma sem marad az eleven paloskának.

Hogy ezen mész párolás után már első éjjel nem jó a' szobában hálni, önként értetődik; mert a' mészgőz az ember egészségének igen ártalmas. De ha a' szél e' gőzt a' szobából tisztán kihajtotta, akkor nincs mitől tartani.

7) Ha valaki attól tart, hogy vett ócska házi eszkozzeiben paloska vagyon: keverjen üszve egyforma mennyiségű terpetint, és terpetin-olajt, 's amazt ez utóbbiban melegen olvaszsa-fel. A' gyanús házi-bútorok ezután valamelly szellős helyen keményke meszelővel, vagy kefe-seprővel lekeféléstetnek, és az említett kenőccsel kívülről, belőlről bekenettetnek. — A' terpetin-olaj magányosan igen hirtelen elillant, a' sűrű terpetinnel pedig nem lehet alkalmasan mázolni; de ha e' vegyületben a' házi eszkozre kenetik, megszáradván valamelly vékony hárttyát formál, melly a' paloska' befészkelését lehetetlenné teszi. Egyébként a' terpetin' erős szaga vesztére vagyon a' paloskának.

8) HATHATÓS ESZKÖZ A' PALOSKÁK ELLEN AZ ÜSZSZEL SZEDETT KESERŰ GOMBA IS, MELLY MOZSÁRBAN ÜSZVETÜRETTETVÉN, ÉS JÓL BEFEDVE ADDIG TARTATVÁN, MÍG PÉPPÉ, VAGY NYÁLKÁVÁ NEM VÁLIK, A' PALOSKÁS REPEDÉSEKBE, ÉS HASADÉKOKBA LŐLNAPONKÉNT KÉTSZER, HÁROMSZOR KENETTETIK. ETTŐL UGYAN SZAGA VAN A' SZOBÁNAK ELEJÉNTÉN, DE NEHÁNY NAP ALATT A' SZAG A' TISZTÁLTALAN VENDÉGEKKEL EGYGYÜTT ELENYSZIK.

9) Minekutánna az ágy nemű tisztán megmosattatott az ágyat is ide értvén, a' füstölő serpenyőbe egy lat gyanta (galbanum) és ugyan annyi Asand (Assa foetida) vettetik füstölés végett; a' szoba pedig, hogy a' füst min-

dent által járjon, jól bézárattatik. Legjobb ezt kanikulában reggel tenni, és a' szobát estve felnyitni.

Mihelyt a' gőz elterjed, azonnal megfűlnak tőle a' paloskák. Ha még is néhány életben találna maradni, egy pár nap múlva az is elvesz, és elszikkad. E' szerből két lat elég két ágynak és két szobának kifüstölésére. Ha okunk vagyon gyanítani, hogy még nem veszett-el minden paloska, ismételni kell a' füstölést.

10) Végy két lat eleven kénesőt (már ma *higany-nak* nevezik) és öt tojás' fejejét, keverd azt egy fatálban egygyütt valamely ecsettel vagy borostával mind addig, míg az eleven kéneső annyira eloszlik, hogy annak apró szemetskéi már nem lálszanak. Ez meglévén, bontasd széllyel ágyaidat, separtesd-le tisztára minden mosás nélkül, kenj-be jól minden eresztéket és hasadékokat ezen nedvességgel, és hagy megzsáradni. Már az első kenés mind előli a' paloskát; ha pedig ismételtetik a' kenés, egygyetlen egy sem marad életben.

11) A' kén-gőz is különösen árt a' paloskának. Erre nézve valamely cserép edénybe néhány kénygyertyát rakván, és azt a' szoba' közepén meggyújtván, zárd-be az ajtót és ablakot, hogy a' gőz a' paloskákat megjárhassa. Elvesznek. Ez könnyű, 's többször is végbe lehet vinni; mivel olcsó is.

12) Végy tiszta borszeszt és terpetin-olajt hasonló mértékben, vegyítsd össze, 's tégy a' vegyületbe apró kámfor darabkákat, mellyek benn azonnal elkezdjenek olvadni, és néhány perczenet alatt fel-is olvadnak. Egy szivats (spongyia) vagy kefe által az egész ágyat, mellyben paloskák tanyáznak, e' nedvvel megkenvén, nem csak a' paloskák, hanem még azoknak tojásai is elvesznek.

13) Ha üzvefonott rekettye veszsző rakattatik az ágy' felső része alá, virradtkor ezen fonatba veszik magokat a' paloskák, mellyből kirázattatván, megölettetnek. Minthogy igen finom szaglások vagyon, seregesen oda csődülnek, a' hol hasontársaikat érzik.

14) Februáriusban széllyel bontván az ágyakat, ki kell mosni, kivált az eresztékjeiket borszeszszel, és minden hasadékokat és lyukakat bekell kenni fejer szappanyból, rézrozsadából (Grünspan) és por dohányból csinált kenőttszel.

15) Két marék ruta, és borsfü (satureja hortensis), egy-egy marék apró basilikom, apró és öreg zsálya, pe-

trezselvem-lű és gyökér apróra vagdaltatván, kilencz pint ganéjlévben megfőzöttetvén, kifacsartatván, 's ezen lév négy pint erős boreczettel vegyítettvén, nagyon jó szol-gálatot tesz a' paloskák' kiirtására; mert ha vele az ágyak, falak és gerendák megkenettetnek: a' paloskák mind el-vesznek; a' szobát azonban egy ideig zárva kell tartani.

16) Ha a' szoba falai, és a' széllyel bontott ágyak terpetin'-olajjal megkenettetnek, és rajtok a' terpetin-olaj gyertya világgal meggyújtatik: tehát szapora lobo-gással ég és a' paloskákat elöli. Ámbár ezen gyenge láng nem egy könnyen okoz is gyúladást, még is minden eset-re jó oltani való vizet kéznél kell tartani.

17) Leghathatósabb eszköz a' paloskák' kiirtására a' nádály vagy piócza; de nem a' fekete lópiócza, hanem a' lapos, széles sárga szélű, mellyet a' pocsolvás réteken a' víz-állásokban, úgy nem külömben az erekben és pata-kokban könnyen megszerezhetni. Ez izzó szénre vettet-vén, gőzével mind elűzi a' házból a' paloskákat. A' gőz azonban 48 óráig zárva tartassék a' szobában.

18) A' halzsírral vegyített oltatlan mész is egy a' legbiztosabb paloska vesztő szerek közül. Ha e' kenőts-tsel a' paloskák' tanyáji megkenettetnek: szemlátomást távoznak, és ha valamelyikre csak egy cseppetske esik is, azonnal elkezd reszketni és elvész. Ez még a' paloska to-jást is elemészti. Hat nap múlva ismételtetik a' békenés, és két hét múlva híre sem lesz a' paloskának.

19) A' lavendula virágjától is, ha körül szórattatik, eltávoznak a' paloskák, kivált ha belőle tavasszal leg-jobb virágjában egy két bokor letördeltetvén, esztendőig az ágyban tartatik. Ez minden más eszközök között, mi-dőn mások nem használtak, jónak találtatott.

20) Dr. Laubender egy emlő-keményülésben sinlődő aszszonyt orvosolván, olly flastromot alkalmaztatott a' keménység' oszlatására, mellyben hal-zsír is völt. Ennek azon esetbeli következése mutatkozott, hogy a' paloskák eltávoztak, és rész szerént az ágy repedékjeibe vonták ma-gokat. Tapasztalni kívánván, vallyon a' halzsír-e ezen történet' oka, egy más helyen újra próbát tett vele, melly-nek ismét jó foganat felelt-meg.

Ő ezen kelletlen vendégek' elűzésére azt tanácsolja, hogy az ágyak, kivált azoknak hasadékjai mázoltassanak-be halzsírral; mert ez által a' paloskák bizonyosan el-vesznek. Az utazók pedig, kik gyakran illy tisztátlan

helyre jutnak, hordoznának magokkal halzsírt, vagy halzsiros flastromot, és azt éjjel tennék a' testükre, hogy a' halzsír a' test' melegsége által részeire oszolván, az ágy gőzkörét meghatná.

(Defonom. Hefté; 18. Bd. C. 436.)

21) Végy választó-vizet, vitriolt és friss marha-epét egyenlő mértékben, keverd össze, 's kend-be vele a' fal és ágy' hasadékait, és azon helyeket mellyekben a' paloskák vagy tojásaik vagynak. Ezen szer bizonyosan előli mind a' paloskákat, mind pedig azoknak tojásait, mellyeket a' kenőts ért. Ha idővel még-is egy-kettő mutatkozik, nem kell azonnal azt gondolni, hogy a' szer fogantalan; mert minő könnyen elbujhatik egy nőstény paloska valamelly hasadékba, hol azt senki sem kereste. És melly gyorsan elszaporodik ezen fajzat; minthogy a' nőstény esztendőn által négyszer tojik.

22) Az olajos-festék is eleven kényesővel keverve jó szolgálatot tesz a' paloskák ellen, ha vele az ágy és más fa-eszköz megfestetik.

23) Ha a' mész tészta formára oltatván, vitriol-vízzel meghígíttatik, és vele a' falak bémeszeltetnek, meg lehetős szép sárga színné válik 's a' paloskáknak ellent áll. Egyébbaránt, ha tetszik, más színnel is lehet festeni.

24) A' lovak' szaga, és kigőzölgése annyira ellenek-re vagyon a' paloskáknak, hogy bizonyos híres Természet-vizsgálónak saját tapasztalása szerént, egy lótakaró, mellyet a' lóveríték általjárt, egy paloskás bölcsőbe tétetvén, egy éjszaka alatt minden paloskát részént elölt, részént elűzött.

25) A' száraz paprika füstje is, ha a' szoba bezáratatván, annak falait és a' fa-eszközök' hasadékait jól megjárja, előli és elűzi a' paloskákat.

A' T e t ű.

Juj! talán azt mondja valaki, miként írhat az ember könyvben illy útálatos dologról; de minthogy a' fej-tetű igen sok gyermeket sanyargat, a' tetűnek egyéb nemeit pedig útközben a' vendég-fogadóknak 's egyebűtt a' pallérozott tiszta ember is könnyen megkaphatja: tehát némelyeknek bizonyosan jó szolgálatjokra lesz az ezen tisztátlanságtól mentő biztos szer.

Ezen állatoknak három fajtája vagyon, mellyek egymástól formájokra és élet módjokra nézve különböznek. Legközönségesebb és minden további leírás nélkül esméretes a' fej-tetű. Ezen bogaratskák kedvező környületek alatt rémítőleg elszaporodnak; mivel egy nőstény tizenkét nap alatt néhány száz serkét tojik, mellyekből az apró tetvek mintegy hat nap alatt már kikelnek, és három hét múlva tovább szaporodnak.

Ennél fogva nagyon fontos dolog ezen tisztátlanság' kiirtása, a' mi fájdalom igen gyakran elhenyéltetik, midőn e' köz életben, talán a' pfrongatásra méltó lustaság' szépítésére, azt szokás mondani, hogy a' tetvek a' gyermekeknek egészségükre szolgálnak, a' tisztátalanságot emészten é, i. t. Ez azomban szint' olly hibás vélemény, mint-ha azt állítanánk, hogy a' nátha egészséges. Mert ugyan a' tetvetlen gyermekek nintsenek-e olly egészségesek, vagy inkább sokkal egészségesebbek, mint a' tetvesek, a' kiknek már halavány ábrázatja a' tetvek által való kínzásra mutat? Szint' olly igaztalan az is, hogy a' tetvek az egészséges nedveknek jegye; mert ellenkezőleg éppen azt tapasztaljuk, hogy azok leginkább a' beteg gyermekeket sajnargatják. Hogy ez való, és hogy valóban valamelly testnek romlott nedvei előkelőleg előmozdítják ezen bogarak' szaporodását, nyilván tudjuk a' belső tetves nyavalyából, melly minden emberi nyavalyák között legrettenetesebb. Ezen nyavalya nem csak a' mocskos koldusokat, kik a' tetvektől szegénységük miatt meg nem menekedhetnek, szokta meglepni. Epen nem, a' történetírás Herczegeket és hatalmas uralkodókat nevez, mint ezen rémítő nyavalyának áldozatjait: *Heródest*, *Syllát*, az újabb időkben pedig második Fülöp Spanyol Királyt. Ha a' természet ellen való kedvtöltés és zabolátlan bújaság által a' vérnek egész teteme megpeshed; ha a' test, minnelötte azt a' lélek elhagyná, a' nedveknek belső pesgése, és poshadása által lassú feloszlásba és rothadásba indul: akkor az illy élő fertőben számtalan rágtsáló tetvek keletkeznek, mellyek semmi emberi és mesterségi hatalomnak sem engednek. A' testnek majd ez, majd amaz részein eves sebek fakadoznak, 's pezseg benne a' tetvek rajzatja, sőt az illy szerencsétlennek néha orrából, szeméből és füleiből is tetvek bukdosnak elő.

Illy esetben semmi tisztogatás, semmi kenőts, és semmi orvosság sem használ: hanem a' szerencsétlennek,

bár koronát viselt légyen is, mint az emberiség irtózatjának, legkeservesebb kínok között meg kell halnia.

1. A' fej-tetvek ellen való szerek között, legártatlanabb a' petrezselem-mag, és szabadilla-mag. Ez mind a' kettő annyira ellenükre vagy a' tetveknek, hogy tőle azonnal elbujdosnak, mihelyt szagát érzik. Az eleven kénesű kenőttsel azomban, mellynek legközönsége-sebb, és legbizonyosabb foganatja vagy, igen vigyázva kell bánni.

A' mindennapi fésülés, borostálás, és ha a' fej nagyon el vagy lepve, a' hajnak lenyírése és a' következendő kenőtsök, ártatlan, de még is biztos eszközök a' tetvek ellen:

Készíts egy lat porrá-türt petrezselyem magból, két lat sótalán irós-vajból, és tizenhat csepp ánis-olajból kenetet, és kenj minden nap kétszer annyit, a' mennyi szükséges a' fejnek azon részére, hol a' tetvek tartózkodnak.

Vagy:

Törj porrá olibanumot, csinálj belőle olvasztott hájjal kenőtsöt, 's kend vele egy ideig a' tisztítandó hajat. Jó a' gyermek' főkötőjébe néhány csepp lavendula olajt (Spicfól) cseppenteni; vagy, ha a' szükség úgy kívánná az olly gyermekek' főkötőjébe, kiknek a' fejök nem sobes, a' béllés és boríték közé szabadilla-magport varni.

Vagy:

Főzz egyenlő mennyiségű tömjénből, és zsírból mászos fazékban sűrű kenőcsöt, keverd-össze jól, 's dörzsöldbe a' főnek azon részébe, hol a' kelletlen vendégek tányáznak.

A' serkék' kiirtására babér-olajból, keserű mondola-olajból, ó hájból, mindenikből két latot vévén, kenőtsöt kell csinálni; mellyhez még három lat tetű-por, két könt alóe, ugyan annyi mirtus, és még egy könt ezerjófű, só és kén-por vettetik, és az egész vegyíték jól öszve kevertetik. Minekelőtte ezen kenőcsössel megkenettetének a' haj, azt előbb boreczettel meg kell mosni.

A' serdülteknél is felette szükséges a' gyakor tisztogató, mind e' mellett még is olly nyakas ezen tisztátlan állat, hogy majd minden belső, és külső szereknek ellent áll.

Az első közé tartoznak:

A' fohagyma, mustár, Theriák, szarvas-szarv (porformában), sós, savanyú, keserű, és kelletlen eledelek.

Az utóbbiak közé valók:

Az édes, de még inkább a' tenger-vízzel való mosogatás: továbbá, a' mennyire tisztító erővel bírnak: a' farkas-bab (Lupinen) főzete, a' ló sóska (Mangol) leve, porrálúrt tárkony-gyökér (Bertramwurzel) gubatstsal keverve, bor-eczet tengervízzel, kerti (Stoëchas) Lavendula hamvából készített lúg, mellyekkel a' fő bédörgöltetik, és még kenőtsők, olajok, flastromok, 's t. e.

De leghathatósabb szerek, mellyektől a' tetvek valóban elvesznek: a' tetűfű-magva (pedicularis L.), az Egyipti disznófű-magva (Coque du Levant), kénkö vagy büdskő, a' lósóska' gyökere, dohány, eleven kéneső (higany) Zinnober, rézöld, rézro'sda (Grünspan) Zellermagpor estve fekvéskor a' haj közé szórva.

Ezen hajkenőtsüt (pomádét) is igen dicsérik: Végy egy lat koszfű-levet, 1 1/4 könt porrá tört fejr húnnyorgyökeret, két lat terpetint ugyan annyi disznó-zsírral, 's keverd kenőcscsé. Ennek nem létében jó szolgálatot tesz a' boreczet is, ha tengeri hagyma (Meerzwiebel, scilla maritima) levélvel vegyítve mosogatásra fordítatik.

Vagy:

Főzd lúggá az Amaranthot, 's mosd vele a' tisztítandó fejet.

A' gyalogfenyő-mag, és repcze olaj is jó szolgálatot tesz.

Vagy:

Lefekvés előtt bemázol az ember itató papirozt lavendula olajjal, (Spicöl, oleum spicae) vagy egyedül magával, vagy más olajjal vegyítve, és ezen papirozt vagy a' fejére, vagy a' testének más részére, mellyen a' tetvek tartózkodnak, helyeztetí. Reggel mind dögölve találtatnak rajta a' tisztátlan bogarkák.

A' Jöhn Ur által kidolgozott, Cs. K. orvosi-törvények szótárjának második részében (Prágában 1790) e következendő tetű-kenőcs rendeltetik:

Végy négy lat eleven kénesőt, és másfél font disznó-zsirt, dörzöld mind addig, mig a' kéneső szemetskék már nem látszanak, továbbá tégy hozzá: négy lat tetűmag, és szabadilla-mag port, két lat fejr húnnyorgyökerport, tizennyolcz lat babérolajt, két lat lavendula olajt (Spicöl). Tartsd-el, és használd.

Dr. Ruhland oktatása szerint a' fris foghagyma kifacsart levét a' tetvektől sanyart személy fejére kell ünteni, azután egy kevés ideig várakozván, a' foghagyma-

feje sótalan írósvajjal öszve kevertetvén, vele a' haj megkenettetik, 's azután a' tetű, és serke kifésültetik. Alig kell ezt kétszer-háromszor próbálni, minden tetű elenyészik.

Ugyan ezen szer a' lapostetveknek tellyes kiirtására is, mellyek gyakran halpikkelyként belepik a' lábszáraikat, jó szolgálatot tesz. Ez az eleven keneső-kenőcsnél sokkal jobb, és bátorságosabb.

A' szabadilla-magból és dohánylevélből készített süri főzet is, mosásra alkalmaztatván, elpusztítja a' tetveket.

A' millyen ártatlanok, és még is a' tetvek kiirtása' célját tellyesítőek ezen szerek: szint olly veszedelmesek, és sok esetben ártalmasak az ólom- és keneső-kenőcsök, amibár gyorsabban, és biztosabban is munkálódnak.

2. A' ruha tetű. Ennek nagyobb teste, és vastagabb feje gyagyon, mint a' közönséges fejtetűnek, sött szemei is kidüllöttebbek.

Tojásait csak a' ruha varrásaiba, és ránczaiba rakja, 's maga is rendszerént csak addig tartózkodik a' pusztá tészen, míg jól lakik belőle. Rend szerént azokat sanyargatja, a' kik ritkán váltanak tiszta fejer ruhát, vagy a' kik moeslos, tisztátlan ruhát viselnek. Ha olly ruhába fészkeltek, mellyeket nem örömet vetne - el az ember; belőlök kén-gőzzel kell ezen ocsmány állatokat kiűzni, és kiűlni. A' fejer ruhából a' forró lűg maga kiveszti.

3. A' lapostetű rövidebb, szélesebb és gűmbűlyűbb a' fejtetűnél, bőre pikkelyes és ránczos, színe fekete-szűrke, hátulsó teste csipkés és szűrés. Második és harmadik pár lábainak rák-olló forma hegyei vagynak, mellyekkel annyira beássá magát a' testbe, hogy majd lehetetlen belőle kiásni. Soha-sem tanyázik a' fejben, vagy ruhában; hanem csak a' tisztátlan személyeknél, kivált azoknál, kik bujaságjok által ocsmány nyavalyákba estek, a' testnek bizonyos részein ver fészket. Ha nagyon elszaporodik, a' mi, ha ellenek erűs szerek nem használtak, igen rövid idű alatt megesik, szinte a' szemöldűkűt is megfészkelik: de a' mint már mondva van, a' fejet soha-sem lepik-meg. A' dohány-olaj (pipalé is), és a' keneső kenűts leghamarább, és legbizonyosabban kiirtja.

A' B a l h a.

Ámbár a' balhatsípés éppen olly fájdalmas lehet mint a' tetűtsípés; még is ki-ki inkább irtózik az utóbbtól, mint az elsőttől. A' tetűről ki-ki undorral és irtózással szól; holott a' balháról csak játszi hangon beszél. A' tetűnek ocsmány alkatja, szinte mint azon útálatos okoknak és küvetkezéseknek meggondolása is, mellyek ezen ocsmány állatnak a' testen tartózkodását eszközlik, teszik azt olly útálatossá. A' balha minden vigyázat ellenére is bekap a' gazdagok' és előkelők' háló-szobájába is; holott a' tetű rendszerént csak a' tisztátalanságnak, nyomorúságnak, és keserves szegénységnek a' kísérője.

Tapasztalásból tudjuk, hogy a' balha a' gyermekeket, és fejr-személyeket inkább szereti, mint másokat. A' test' gyengébb bőre, a' szelídebb 's tisztább vér, a' hosszú ruha, melly a' balhát a' földről könnyebben felszedi, és még a' gyermekeknél a' csekélyebb tisztaság' fő okai ezen jelenetnek. Mindazáltal a' balha némelly személyeket átallyában jobban meglep mint másokat, a' mit csak ugyan egy részről a' test különös kigőzölgésének kell tulajdonítani.

A' tisztaságon kívül, melly azomban nem csupán csak a' ruhákat és ágyakat, hanem a' lakó és háló szobákat is illeti; — mert a' balha igen szeret a' sepredéke fészkelni: — jó az ágyba szalmazsák helyett mohot rakni. Mások e' helyett kukoricza-fosztást vesznek ágyalattak, mellynek a' szagát a' balha nem szereti.

Nyáron megkell a' szoba padlót üröm-vízzel gyakran öntözni, mellytől a' deszka eresztékek között lappangó rajzat elvész.

Jól teszik a' fejr-személyek, ha egy darabka nyúl-bőrt hordoznak magoknál; mert a' balhák beléje veszik magokat, 's így könnyű azokat vízbe fojtani.

Két rész koriándrom-fű, egy rész bodzalevél, és egy rész üröm vízben megfőzve szinte jó szolgálatot tesz a' balhák' kiirtására, ha e' főzettel a' szoba meglocsolatik.

Vagy:

Olly vizet is használhatni e' célra, mellyben friss ruta levél, vagy ág ázot. Jó a' balhák' elűzésére az is, ha illy levelek és ágak hintetnek az ágyba.

Vagy :
Ejjelre balhafüvet kell a' szobába hinteni, és reggel
ismét kiséperni.

A' S z ú n y o g.

Igen kevesen lehetnek, kiket nyárat-szaka mind nap-
pal mind éjjel a' szúnyogok meg-ne kínoztak volna. Kü-
lönösen útálatos vendégek ezek a' szép nemre nézve; mint-
hogy nékiek, csípéseik által szépségeiket néhány napig ho-
mályító hólyagokat (daganatokat) okoznak.

Ezen állatok leginkább ott garázdálkodnak számos
rajjaikkal, a' hol közel álló vizek vagynak, 's innét va-
gyon, hogy nagy áradáskor olly rémítőleg elszaporodnak.

Ezen állatoknak a' szobából való kiűzésére szolgál az
erős füst, kiváltképen pedig a' rosz dohány' füstje.

A' szúnyogcsípés' sajogása és viszketése ellen legjobb
enyhítő szer a' fa-olaj. Az égő lámpás, mellynek üvege
kívülről valamelly sikeres szerrel be vagyon kenve, igen
jó a' szúnyog fogó a' háló szobában.

Hasznos ezen sanyarú kín ellen a' borban, vagy eczet-
ben főtt üröm vagy kőmény főzetével a' testet mosogatni.

A' D a r á z s.

A' darázs szinte mint a' méh fúlánkjával ejt sebet
az emberen és egyéb állaton, melly irtóztató fájdalmat
okoz. A' fris föld, a' veres-hagyma kifacsart leve, és más
hasonló hívesítő szerek enyhítik a' fájdalmat.

Legjobb enyhítő szer a' méh- és darázs-csípés ellen
a' borkó-olaj. Ha valakit azon szerencsétlenség ér, hogy
valamelly méh- vagy darázs-raj megtámadja: tehát bukják
valamelly közellévő vízbe, vagy fusson valamelly setét
istállóba, vagy más hasonló helyre. Illy esetben nem jó
a' dolgot játéknak tartani; mert példák vagynak reá, hogy
a' méh- és darázs-raj már több lovakat, és embereket
megölt.

II.

Azon állatokról, mellyek a' ruhák vagy házi eszközök elrontása és tisztátalanítása, 's az élelem megemésztése által kártékonykodnak.

A' L é g y.

Ámbár a' házi legyek nem csípnék, még is terhüinkre vagynak, mivel mindent hemocskolnak, 's az ételbe, italba hullván, undorodást okoznak. Ezen kívül pedig olly szentelenek, és nyakasok, hogy nem egy könnyen üzetethetnek-el; bár hányszor üzettesenek is el, mindenkor újra vissza térnek. Ott, a' hol az ajtót és ablakot zárva tarthatni, 's így előttük a' szabad bejárást elzárhatni: könnyű a' tölök való menekedés; de a' hol ezt nem tehetni: ott minden ellenek intézett igékezet haszontalan.

A' tejbe főtt mérges dög-gomba (Süßigenschwamm, Agaricus muscarius) és más mérges szerek esmértesek; de mind ezek igen nagy vigyázatot kívánnak. Általában legjobb volna az illy veszedelmes szerekkel felhagyni; mert a' mérget nyalt legyek gyakran az ételbe hullanak, a' mi által rosz következtések támadhatnak.

Jobb czúkorral vegyített fekete borsot (Magyar-borsot) keverni téjbe, mellytől a' legyek hasonlóképen elvesznek. A' babérolaj', és kámfor' szagát épen nem szenvedhetik, mellyekkel tehát a' képeket, és drága házi-eszközöket könnyen védelmezhetni tisztátlanságjuk ellen.

A' számos, közönségesen tudva lévő eszközök között ez is jó foganatú: Végy fris tüklevelet, szárazd-meg, törd porrá, és füstöld ki vele a' szobát; rövid idő alatt mind elvesz tőle a' légy. De előbb a' madarakat máshova kell vinni, és a' füstölés' idején senki se tartózkodjék a' szobában; mert a' tüklevél' füstje főfájást okoz.

Ha a' képszobrokat a' legyekről mentten akarjuk tartani, tehát mossuk-meg azokat olly vízzel, mellyben öt vagy hat napig hagyma ázott. Egy akó vízbe elég e' célra két koszorú-hagyma. Ezen kívül be lehet kenni a' képeket tojásfejérrrel, és ezt a' nyár' végén szivacsos (spongyiával) lemosni. A' tojásfejérrrel a' légy okozta tisztátlanság is lemosódik.

A' legyeket a' levegőbe is fel lehet vettetni. Tudni-
illik valamely deszkára egy kerekhelyet behint az ember
puskaporral, 's e' fölé czukorport szór. Ezen helytől kezd-
ve vékonyan hosszútska puskaporos línea készítettik,
mellynek a' vége, midőn már a' czukros puskapor tanyát
a' legyek ellepték, meggyújtatik.

Vagy:

Végy egy könt Quassiafa kivonatott, olvaszd-fel egy
fertály font forró vízben, keverj közébe egy kevés kü-
zönséges mézet, czukrot, vagy más édes nedvet, töltsd
tányérra, 's tedd azon szobába mellyet a' legyektől meg-
akarsz menteni. A' legyek kívántsian reá esnek ezen ele-
delre, de mihelyt esznek belőle, csak hamar elvesznek.
Ezen mód szerént egy, két nap alatt egy jó nagy szobát
megtisztíthatni a' legyektől.

Vagy:

Főzz ürmöt sós vízben, öntözd-meg vele a' szobákat,
kivesznek tőle a' legyek.

Vagy:

Zárd-be az ajtót és ablakokat; azután füstöld-meg
a' szobát ürömmel vagy fenyőmaggal, mind elvesznek tő-
le a' legyek.

Még úgy is elfogdoshatni a' legyeket, ha egy zsák
szájába lyukgatott (lyukas) felekű fazék, melly mézzel,
vagy téjfellet belőlről vagyon megkenve, köttetik.

A' házi Trücsök.

A' házi trücsök a' falak' repedéseiben és hasadékaik-
ban, kivált a' tűzhely, kemence, és kályha körül szok-
tak tanyázni, a' hol nappal csendesen fülelnek. A' mint
setétedni kezd, előjönnek rejtekeikből, és foglalatoságjok-
hoz látnak. Kenyérrel, és mindenféle más étellel élnek,
mint a' csótányok; de különösen szeretik a' nedves gabo-
nát, és szenge plántákat, mellyeknek a' csiráit kirágnák,
szorúltságból még a' ruhát is megrágnák. Igen nagyon el-
szaporodnak. Párosodás után a' nőstény sárgás feje-
rőjait a' földbe, és a' ház' omladékába rakja, mellyekre
gyakran reájok akadni, ha a' konyhában és egyebütt, a'
hol tartózkodni szoktak a' fal' romja jó erősen elsepertetik.

A' házi trücsök rész szerént ártalmasak; mivel az
eledelt megrágnák, a' virágokat és egyéb plántákat el-

rontják, 's a' falakat kiáskálják; rész szerént pedig terhüinkre vagynak egyforma kelletlen csörgő szavaikkal, valamint az által is hogy estve a' világnál ide, oda repdesnek, 's gyakran a' tűznél lévő étkekbe hullanak.

Némelyek a' trücsköket murokkal, vagy borsóval, mellybe eleven kénéseőt kevernek, szokták elpusztítani; de mint-hogy minekutánna belőle ettek, más eledelekhez nyúlhatnak, és azt eltisztátlaníthatják: ezen mód nem tanácsos annál is inkább, mivel e' következendő ártatlan szerek szinte olly jó foganatúak:

A' ki elakarja azokat pusztítani, üntsün forró vizet tanya-lyukjokba.

Vagy:

Vessen cukrot szük nyakú üvegbe, mellybe bémászván, többé nem mászhatnak-ki.

Vagy:

Nehány órára tegyen borsó-szalmát azon helyre a' hol tartózkodni szoktak; minthogy ezt igen szeretik, be-léje másznak, mellyel egygyütt azután a' vízbe vettethetnek.

Ha estve nagyon izzó szénre friss bodza-ág, és bodza-levél vettetik, 's annak füstjével a' ház kifüstöltetik: tehát ez olly hathatós gőzt ereszt, melly minden fal-hasadékot, és üreget meghat. Más nap reggel jobb részén már dögölve hevernek, a' többiek pedig egészen elbádjadtan mászkálnak a' falon, a' hol könnyen öszvefogdostathatnak. Ezt nehányszor ismételvén, egészen megmenekedhetni a' kelletlen éjjeli muzsikusoktól.

A' M o l y.

Lakásainkban leginkább három fajtája találtatik a' molynak: a' ruha-moly, a' prém-moly, és a' szőnyeg-moly.

A' ruha-moly pillangójának, vagy lepkéjének hamuszínű szárnyai vagynak, mejjén pedig mind a' két felől egy-egy fejeér pont látszik; a' prém-moly lepkének ezüstszürke szárnyai vagynak, 's közepeken egy-egy fekete pont. Az utolsó fajta pillangójának felső szárnyai feketék, az alsók pedig fejeérek; melly szerént könnyű reája esmerni. Ezen pillangók tavasz közepétől fogva nyár közepéig többnyire éjjel repdesik körül a' szobát, 's alkal-

mas helyet hajhásznak tojásaik' lerakására. Apró tojásai-
 kból, mellyeket alig láthatni szabad szemmel, mintegy
 három hét múlva kelnek-ki a' tizenhat lábú gyöngé her-
 nyótskák, mellyek azonnal elkezdik burkok' készítését.
 Legelőször egy vékony selyemtakaróba fonatkoznak, melly-
 nek szálát szinte mint a' selyembogarak, önmagokból
 eresztik. Azután azon ruhának a' gyapotját vagy szórét
 rágítskálják-el, mellyben tanyáznak, azt a' magok eny-
 ves selyem szerével, mellyet folyvást eresztgetnek, ösz-
 ve keverik, és e' szerént valamelly félselyem szövetet ké-
 szítnék testük körül, 's ez testük formája szerint henger-
 ded, csak hogy még is egy kevéssé laposra nyomult, és
 mind a' két végén nyitva legyen. Ámbár ezen szövött
 cső a' test' nagyságához van alkalmaztatva: még is elég
 bő arra, hogy benne a' hernyótska megfordúlhasson; en-
 nél fogva annak majd egygyik, majd másik végén dugja-
 ki a' fejét a' rágásra, és tovább mászásra, 's azt vélné
 az ember, hogy két feje legyen. A' mint nevededik,
 szövet lakását is nagyobbítja. Midőn ezt nagyobbítani
 akarja, egygyik felét hosszszabban végig szabja olló forma
 állával, és egy új szeletet sző közébe; ezt elvégezvén,
 megfordúl, 's házatskájának másik felével is ugyan azt
 cselekszi, szinte mint a' szabó, midőn a' ruha ujjába be
 akar eresztetni. Annak meghosszszabbítására nézve csak azt
 kell tennie, hogy mind a' két felől, a' mennyire szüksé-
 ges, megtöldja azt. Ezen moly-ruhának mindenkor olly
 külszíne van, mint azon ruhájé, mellyből azt a' moly
 szőtte; belőlről azonban csupa selyemmel van kibéelve.

Ezen állapotban jó formán egész esztendeig marad-
 nak a' molyhernyók, 's így könnyű elgondolni, minő nagy
 pusztítást tehet a' ruhában egyetlen-egy moly is. Azom-
 ban nem esznek folyvást, hanem néha egynéhány napig
 közben-közben nyúgosznak. Tavasz felé egészen befonják
 magokat, és bábbá válnak, 's néhány hét múlva a' már
 leírt lepke formában jönnek-elő.

Legjobb eszköz ellenek a' prémes, és más e' féle ruhá-
 kat, mellyeket nyáron nem szokás viselni, mihelyt az emlí-
 tett pillangók mutatkoznak, vászonba takarva eltenni, és ne-
 kiek békét hagyni. Így nem mehetnek beléjük a' molyok;
 mert a' moly-pille soha-sem rakja vászonba tojásait.

De az emberek nagy részént nem csak hogy ezt nem
 tselekszik; hanem még inkább azonnal a' szabad levegő-

re akgatják prémes ruháikat, mihelyt azokat nem szokás viselni; a' mi majd azon idő tájban történik, midőn a' molypillék megjelennek, 's naphosszán szabadon hagyják azokat, azt vélvén, hogy ez által a' molynak elejét veszik; holott épen ez ad alkalmat arra, hogy a' moly-pillék a' ruhába, melly gyakran éjjel is szabadon lógg, tojásaikat beléje rakják. Ezen szellőztetés után elszokták a' ruhát szorgosan rakni, 's azután nagyon tsudálkoznak, midőn idővel észre veszik azon pusztításokat, mellyeket a' moly már végbe vitt.

Minekutánna már a' ruhába estek, nincs jobb szer kiirtásokra a' terpetin olajnál, melly bizonyosan előli azokat, 's annyira ellenök vagyon, hogy egy moly sem esik azon ruhába, melly a' terpetin szagot érez. Mivel azomban nagyon erős szaga, a' ruhát is igen által járja: ezen szert nem örömet használják.

A' kajaput-olaj hasonlóul előli, és pusztítja a' molyokat.

Vagy:

Végv tavaszszal egy rész terpetin-olajt, és két rész borszeszt, keverd össze jól egymással, nedvesíts-meg vele valamelly kefénel fogva minden gyapjú-szövetet, házi eszközt, ágyat és almáriomot, a' fa eszközök' eresztékjeit, és hasadékait, és zárd-be jól az ajtót és ablakokat, hogy az erős szag megmaradjon. Más nap bocssás a' szobába friss levegőt, és ismételd ezt Augustusban néhányszor.

A' mi az almáriomokban és ládákban tartandó ruhákat illeti: nedvesíts-meg a' mondott vegyítéssel egy levél papírost, vagy egy darab ócska gyapott ruhát, 's tedd a' ruha' ránczai vagy hajtásai közé. Egyébbaránt nem kell attól tartani, hogy ettől a' ruha elromlik; mert épen ezen szert használjuk a' ruhában lévő mocsok-folt' kivételére is; egyszer smind a' terpetin-szag is sokkal előbb elenyészik a' ruhából borszeszszel való vegyülete miatt, mint-sem ha nyílt-szájú üvegetskékben tiszta terpetin-olaj tartatnék a' ládákban, vagy almáriomokban.

A' ruha-molyok ellen való véd- szerek.

Tíz font igen kemény fenyőfa fűrészipor.

Két font apróra tört lavendula virág.

Négy lat rozmarin-olaj.

Két lat lavendula-olaj.

Két lat bergamott-olaj.

Négy lat pórrá tört kámfor, és néhány igen finomra szelt pézmahártya egymással elegyítve, apró zatskókban a' ruha-almáriumokba a' ruhák, és prémezetek közé rakva.

A' ruta, és gyökönke gyökér (Rad. valer. off.) e' czélra tulajdonképen tavaszszal ásattatván, szurkos fenyő-forgács, bagaria-szíj, vad rozmarin, és több e' félék, imitt - amott a' ruhák közé rakattatván, elűzik a' molyt: mindazonáltal még is legjobb eszköz a' moly ellen a' ruhákat, minekelőtte a' moly-pillék megjelenének, vásonba takarva eltenni.

A' gabonaféreg vagy gabona- moly.

A' gabonamoly-pillék Májusban és Júniusban estvéneként ide-amoda repdesnek a' gabonatarakban, és a' nőstények sárgás-fejér tojásaikat a' gabona szemekre rakják. Egy nőstény 80at — 90et tojik, mellyekből a' hernyótskák mintegy 14 nap alatt kikelnek.

Melly iszszonyú károkat tehetnek ezen állatotskák a' magtárokban, minden gazda előtt tudva vagyon. Természetes, hogy jobb azoknak megszállását elmellőzni, mintsem, minekutánna fészket vertek, kiirtásokkal bajoskodni. Az elsőbbet legbizonyosabban a' magtárnak czélerányos elrendelése által eszközölhetni. Tudniillik az épületnek mind a' két részén egymással általellenben, 's hosszában a' padlat fölött mintegy másfél lábnyi magasságra öt hüvelyknyi szélességű nyílások hágyatnak, úgy hogy a' levegő' folyása egyenesen a' gabona rakás felett lengjen-el. Ha a' magtárban illy szellőző nyílások elég számosan hágyatnak: tehát egy gabona-pille sem mutatkozik; mert a' levegő' folyását elnem tűrheti. Felesleges vígyázatul

meglehet a' padlatot, és a' falakat közel a' menyezetig vagy felső padlásig forró vízben felolvasztott vitriollal kenni.

Ha már a' rajzat jelen vagyon, nedves vásznot kell a' gabona fölé teregetni, mellyre néhány óra múlva számtalan gabonaféreg sereglik, mellyeket azután a' tyúkoknak kilehet rázni, a' munkát pedig, míg szükséges, folytatni.

Vagy:

Egy zsák hangyát kell hozatni fészkestől, a' mint a' gabonátár kisebb vagy nagyobb, kevesebbet vagy többet, 's a' mint a' gabonaféreg is kevesebb vagy több, és ezen hangyabolyt a' magtárban olly helyre kikell tölteni, a' hol nem szükség járni, és tapodni. A' hangyák felkeresik a' gabona-hernyókat, és megsem nyúgosznak, míg azokat mind ki nem irtják.

E' végre az öreg fajú hangyákat kell választani, mellyek erősebbek a' pusztításra, foglalatosságokat szaporán elvégzik, munkájok' végbe vitele után pedig csak hamar eltávoznak; mivel nem szoktak épületekben élni, 's azokban nem is lelik-fel továbbá élelmüket: holott ellenben az apró hangyák könnyen a' lakházakba vehetnék magokat, 's azokban, minthogy némely élelmet találnának, fészket verhetnének.

Minthogy a' hangyák a' magtárban csak néhány napig élhetnek, és maradhatnak: tehát mind addig friss hangyabolyt kell hordatni, míg csak gabonaférgek mutatkoznak.

A' gabona-tárban pusztító bogaraknak még egy más neme is vagyon, melly gyakran az egész gabona szerzeményt elpusztítja, 's ez a' fekete zszizsik. De ez nem olly hernyó, mint a' másik; hanem bizonyos apró fekete keményhéjú bogár lárvája, melly maga is keményhéjú bogárrá válik. Ezen bogaratska a' gabona szemre rakja tojásait, a' mellyekből kikelt pondrók a' gabonából ki eszik a' lisztet, a' mit azomban bogár korokban is tselekesznek fogas szájokkal. Kiváltképen a' nedves gabonát, melly rakáson könnyen megfűl, és nem forgattatik-meg elég gyakran, szokta meglepni. A' levegő folyás, vagy szellő hiánya különösen elősegíti szaporodását. Mennél tisztátalanabban tartatik a' magtár: annál inkább elszaporodik ezen ártalmas bogár.

A' bogaraknak ezen nemét is kívántstian pusztítják a' hangyák.

Ha ki akarjuk irtani, nem csak egyszéle eszközhöz kell nyúlnunk; hanem a' környülállások' külömbségéhez képest egyszerre többfélét próbálnunk, és azon lennünk, hogy velek egygyütt tojásaikat, vagy rajzatjaikat is elpusztítsuk.

A' zsizsik' kiirtása végett legelsőben is takarítottassék ki a' magtárból minden gabona, és tisztítottassék ki emberül az egész padlás. A' falakat, gerendákat, és hasadékokat jól kell seperni, vagy borostálni; mert jobbára ott tanyáznak.

Ha egy egész nemzetség zsizsiket kiirtunk is egybéként, annak fajzatja ismét eltölti magtárunkat. Ennek meggátolására legjobb a' már ajánlott forró víz olvasztotta vitriollal való padlat, és falmázolás.

A' tiszta padlásra, soha-sem kell zsizsik lepte gabonát tölteni; mert ez által ismét eltisztátlanodik a' magtár. Legjobb tehát a' padlásra töltendő gabonát feltöltés előtt szelelő (Marmarosi) rostával jól megrostálni, hogy csak a' nehéz, ép mag maradjon-meg; a' haszontalan, üres, és zsizsik rágta szem pedig kiváljon. Igaz, hogy ez egy kisség veszűdséges, de a' fáradságot a' gabona épségben maradása utóbb bőven megjutalmazza.

Minekutánna a' gabona megtisztítva, a' szinte jól kitisztított gabona padlásra feltöltetik, időről-időre friss dohánylevelet, és kender plántát kell a' gabona rakás fölé, és körülötte rakni. Ezen plánták' szaga mind elbóditja ezen bogarakat.

Ha már bogár formában pusztítja a' zsizsik a' gabonát; tehát némely helyen felhátolják a' szemes jószágot, hosszú forgácsot dugdosnak beléje. A' zsizsik felmászván reájok, könnyen kiirtathatik. — A' vad komló' szagát sem tűrhetik-el.

Némelyek több üveg butellákat, mellyekbe előbb egy kevés darát tesznek, szoktak a' gabona rakásokba nyakig leásni. A' zsizsik beléjük mász, és szinte tele telnek vele. Ezen mód szerént néhány nap alatt az egész gabonát megmenethetni tölük.

A' következő szer majd legfoganatosabb: Főzz élegendő vízibors fűvet (csombort) másfél font sóval, két, három koszorú foghagymával egy nagy üstben, 's öntözd meg jól ezen főzettel a' padlatot, falakat, gerendákat,

sőt locsold-meg vele a' gabona rakásokat is, a' nélkül hogy azok megforgattatnának. Alig teszed ezt, seregesen másznak-ki a' gabonából. A' gabona rakásokat kerítsd körül ezen lével, hogy a' zsiszikek, midőn kitakarodnak a' gabona halomból, kénteleníttessenek rajta keresztül lihegni. Ezt tévén, szinte mint a' főtt rákok megveresednek, és elvesznek.

Vagy:

Fel kell a' padlást jól zsurolni nedves fűrész-porral. Minekutánna ez tisztán elsepertetik: végy négy marék foghagymát, ugyan annyi ürmöt, egy pár marék sót, öt font angol vitriolt, főzd-meg egy pár akó vízben, öntözd-meg ezen lével a' padlást, falakat, 's hagyd reájok száradni. Az épületnek egyéb részeit sem árt vele megöntözni.

Vagy:

Rakj a' gabona rakásra lent, kendert, bodza-ágakat, mellyeket imitt-amott a' falra is fűzhetni, és a' léczek közé is tűzhetni. Ezeknek a' szaga is üldözi a' zsisziket, 's nem enged nékie maradáat.

Vagy:

Rakj a' gabona körül széna köteleket; ezekbe igen szeretnek rakodni a' zsiszikek, mellyeket azután könnyű elemésztetni. A' vágott szalma (szetska) még jobb szolgálatot tesz; azomban ezek csak palástoló szerek. Ha a' gabona-kereskedő, a' ki padlását a' zsisziktől egészen megtisztította, csak egy zsák zsiszikes, vagy zsisziktójasos gabonát öntet is fel padlására: tehát egész gabonátárát újra eltölti, 's a' bajlódásnak soha-sem lesz vége.

Vagy:

Főzz diófa levelet vízben, öntözd-meg vele gyakran a' padlást

A' friss fetskefónál (Fischbollen) legbiztosabb eszköz, az újabb tapasztalások szerint, a' zsiszik elűzésére.

A' Lisztféreg.

Az úgy nevezett lisztféreg is bizonyos bogárnak a' lárvája, mellynek a' hossza fél hüvelyknyit valamitskével meghalad, szélessége pedig hosszúságának egy harmadát teszi; fellyúl fénylő-fekete, alúlról pedig gesztenye-barna.

A' lisztbogár leginkább a' malmokban és sütő-házaknál találtatik, és pedig a' földön a' szegletekben, a' hoi a' korpa, liszt, porsepredék, és más e'féle hever. Tavasszal párosodás után a' lisztes ládába szerződnek a' nőstények, hogy oda rakják tojásaikat. Utóbb ezekből kelnek ki azon sárgás-barna hernyók, mellyek lisztféregnek neveztetnek. Néhány hólnapig a' lisztben élődnek, melly idő alatt négyszer vedlenek (levetik a' bőrüket, vagy hámlanak), azután megmerevednek, és burok nélkül saját bőrök alatt formálódnak bogarakká. Ha ezen ki-formált lisztbogarak el nem üzettetnek: a' lisztben maradnak, azt folyvást emésztik, és folyton szaporodnak.

Legjobb eszköz ellenek a' tisztaság, és azon vigyázat, hogy a' nőstény lisztbogarak a' lisztes ládába, vagy kamarába be ne mehessenek. Ha lisztkukacz vetetik észre a' lisztben: tehát megkell azt jól szitálni; a' kukaczkot pedig a' tyúkoknak, vagy madaraknak adni.

Vagy:

Végy egyenlő nyomatékú sót, és Római kőményt, törd és keverd üszve, csinálj helőle pogácsákat, és rakd a' lisztbe.

A' lisztnek épen tartására legszükségesebb a' tiszta szabad levegő' behatása, úgy mind azonáltal, hogy a' lisztbogár még se férhessen a' liszthez. Azután szedj apróbb vagy nagyobb juhar ágakat, foszd-le a' levelüket, rakj belőlök annyit a' mennyit jónak vélsz a' lisztes láda, vagy lisztes zsák' fenekére, és fölébe. De ezen ágakat előbb valami fél napig a' szabad levegőn kell fonnyasztani. Csekély szagok, melly még benne maradhatott, a' lisztnek nem árt, és nem rontja-el annak jó ízét; a' lisztkukacznak pedig mégsem enged szállást. Az ágak idővel elvesztik ezen tulajdonságjokat; a' midőn tehát friss ágakkal felválaltatnak,

A' K u k a c z.

Ez leginkább a' sajtba esik, és abban szokott pezsegni; és vagynak, kik az illy kukaczkóktól nem csak nem irtóznak; hanem annál inkább szeretik az ó sajtot, mennél férgesebb.

Ha e' sajtot a' kukacztól mentten akarjuk tartani, tehát szárasszuk-meg azt, vakarjuk tisztára, tűzzük villá-

ra, és mártsuk egy pillantatra forró serallyába (ficzkóba) azután rakjuk kosárba, 's azonnal takarjuk - be vastag de tiszta ruhával. Ezt minden eltartandó sajttal megtévén, hagyjuk a' szorgosan betakart kosárban megszáradni. Ezen foglalatosság' idején vigyázni kell, hogy a' sajthoz legyek ne juthassanak; azután pedig olly edénybe kell a' sajtot rakni, mellybe a' bogarak bé ne hathassanak, 's beléje ne tojhassanak. Így egy kukacz sem támadt a' sajtban. A' próba ugyan apró sajtokkal tétetett; de lihető, hogy ezen mód szerént a' nagyobb sajttól is eltilthatni a' kukaczt.

Vagy:

Rakj a' sajt fölé, 's közé Jánosfüvet. (*Hypericum perf. L. csengőfüvet*). Ugyan erre való a' nyírfa levél is. A' nyírvíz is, ha a' sajtnak való téjbe töltetik, gátolja a' sajtnak meglérgesedését,

Ha a' sajt mindenkor serrel nedvesített ruhába takarva tartatik, nem egy könnyen esnek belé a' kukaczkok.

A' Nyű vagy Pondró.

Az úgy nevezett nyű vagy húspondró leginkább a' füstölt húst rongálja-el; mert más húst ritkán szükség olly sokáig tartanunk, hogy megnyüvesedjék.

Már a' hús bésózásakor különösen gondoskodni kell arról, hogy a' só egy kevés borssal vegyítették, 's elég bőven hintessék a' hútra; ez pedig ne vetessék - ki rövid idő alatt a' sós lévből, hanem inkább hadd álljon abban 3—4 hétig, 's a' sós lével időről-időre üntöztessék-meg, és benne forgattassék-meg, 's e' foglalatosság mennél nagyobb vigyázattal, és szorgalommal tétessék. Ez meglévén, a' só által meghatott hús füstre akgattatik, hol lassanként megjárhassa a' füst; de a' kéménybe akasztani nem jó; mert a' nagyon meleg füst miatt elromlik. Továbbá a' friss Márcziusi levegőn megszellőztetvén, tiszta szitált fejer hamuval rétenként meghintve ládába rakattatik, és hűs kamarában tartatik.

A' füstölt húst, 'sódért, szalonnát, kolbászt, és más e'félét az által menthetni-meg legjobban a' nyűvektől, ha tiszta szitált száraz bikkfa hamuba rakattatnak. Tudniillik a' száraz helyre helyezett láda-feneke meghintetik hamuval, azután egy sor füstölt húst rakunk beléje, melly fölé

hamut terítünk; erre ismét hús, a' hústra pedig hamu kerül, és a' rakás mind addig folytattatik, míg a' láda meg nem telik. De arra különösen vigyázni kell, hogy a' húst a' hamú egészen béborítsa, hogy a' bogarak a' húst a' mint mondani szoktuk, megne pükhessék (megne tojhassák). Az így tartott húst, midőn haszonra fordítatik, száraz, vagy nedves kefével meg kell tisztítani a' penésztől, melly azt meglepte ugyan, de jó ízének legkevesebb ártalmára siuts, ha tisztán ledürgöltetik. Ezen mód szerint nem csepeg-ki a' zsír a' füstölt húsból; egész esztendőt által, sőt még tovább is leves marad, és a' nyű ellen bátorságban tartatik. Tisztaság végett; minekelőtte hamu rakattatik reá, papírósba takartathatik.

A' C s ó t á n y.

A' csótány (a' nagy fekete bűdös bogár) a' setét, meleg helyeket bújja a' konyhában, élés kamarában, és süttő szobában, a' falak' hasadékaiban, és padlók' üregeiben lakik, a' honnét csak akkor jön elő, midőn setét, és csend vagyon. Eledele minden neme az élelemnek, melly a' háznál találta; de ezeken kívül a' bőrt, gyapott ruhát, és más házi eszközöket is öszve rág; mellynél fogva minden esetre a' legkártékonyabb házi bogarak közé tartozik. Ezekről, ha egyszer a' házba fészket vertek, szint olly nehéz megmenekedni, mint a' paloskáktól. Minthogy a' világosságtól nagyon irtóznak, igen ritkán kerülnek szem eleibe, és ha lyukaikból előjönnek is, a' legcsekélyebb zűrejre is nagy gyorsasággal vissza futnak rejtekeikbe.

Minthogy a' kenyeret, és főtt horsót különösen szeretik, tehát ezeket kell nékiek korommal keverve család-elédélül adni, mellytől minden bizonnal elvesznek.

Legjobb azokat czukros üveggel, mellynek a' külseje, hogy könnyebben beléje mászhassanak, nedves ronggyal körül burkoltatik. Az illy üvegbe mézet, czukrot, kolompír darát, vagy erős sert, mellyben rozskenyér főtt, kell tölteni. Ennek a' szaga az üvegbe csődíti azokat, mellybe azután belé fűlnak.

Vagy:

Apró deszkákat meg kell kenni madár enyvvvel, és tartózkodó helyökre kell rakni. Midőn rajtok futkározni akarnak, megragadja azokat az enyv.

Köszén gőzzel is ellehet pusztítani, ha szekrényekben vagy üreges tűzhely alatt tanyáznak: vagy forró vizet kell önteni rejtejkébe.

Legkönnyebb a' csótányt előltni úgy, ha setét estve, midőn az egész házban csend lévén, rejtekeikből előjönnek, meglesettetnek, 's gyertya világ mellett légy-csapóval a' padlaton, hol mászkálnak, agyon sujtatnak.

Vagy:

Áztass egy ív itató papirost vizellebbe, 's terítsd egy deszkára, 's tégy melléje egy más deszkát, mintegy akkorát mint amaz, mellyel a' nedves papiroson tanyázó csótányokat öszve lehessen szakítani; mert ha rejtekekhez közel tétetik a' vizelettel áztatott papiros, seregeseen reá rakódnak. Ezt azonban éjszakánként néhányszor szemre kell venni.

Ez által kiirthatni ugyan nyáron a' csótányt; de mint-hogy a' szegletekben heverő tojásból idővel újra elszaporodik; nehány esztendeig kell folytatni pusztításokat.

A' Szárnyasegér (Bőregér, Denevér).

A' szárnyasegerek sok kárt tesznek a' házi-gazdának a' kövér hús, szalonna, és olaj pocskolásában, és emésztésében; ugyan azért méltó azoknak kiirtásával foglalkodni.

Ezen kelletlen vendégeket az által lehet a' padlásról elidegeníteni, ha mind a' két felől, bejárásoknál, és kijárásoknál kénkővirág (hüdöskővirág), vitriol, repkény, lókörmő por, és más erős büzőlgő füst készítettik számokra. Ezt háromszor, négyszer tapasztalják, máshol keresnek szállást. Minthogy azonban ez által könnyen tűz támadhatna: jobb a' héjban imitt, amott sűrű madár, és halfogó hálót feszíteni-ki, mellybe bele bonyolódván, másnap megfogattathatnak, és elveszthetnek. A' lépvesző is megfogja, és halálos rabságba ejti azokat, ha útjukba tétetik.

A z E g é r.

A' házi-egér az élet-kamarában, pinczében, istállóban, pajtában (csürben), gabona padláson, és a' háznak más olly részeiben ver fészket, hol kész eledelét találja. Ez egy a' legkártékonyabb állatok közül; mert mind a' ruhát, mind pedig a' házi eszközöket megrágja, és elrongálja, 's ezen kívül mindenféle ételmet megemész, és gánjával elpocskol.

Az egérnek a' szobákból, és házakból való kiirtására legjobb eszköz a' jó macska; minthogy azomban azt sem eresztetni mindenüvé torkos léte miatt, tehát méreggel, csaptákkal, és más eszközökkel szokás azokat irtogatni. A' mérget azomban nem tanácsos pusztításokra fordítani; mert méreggel mázolt szájokkal az eledelhez nyúlhatnak minekelötte elvesznének, 's a' mérget ekként az embernek némüképen viszont beadnák.

Fínom gypszpor szítán által ejtve, ha jól megreszelt sajttal öszve keverve eleikbe adatik, 's belöle esznek, a' gypsz kövé válik benne, és elvesznek tőle.

Ferrárus János azt írja Flóra nevű könyvében, hogy tíz-tizenkét eleven egeret kell fogatni, és azokat valamely téres, de jól bezárt edénybe zárni minden eledel nélkül, hogy az éhségtől szorongattatván, egymást kéntelenítessenek megenni. Minekutánna egygyet, a' legerősebbet kivévén, mind megemésztetnek, a' mit a' foghelyre helyeztetett ablakotskán észre vehetni, ezt elkell eresztetni a' házban, melly ezen eledelhez lévén szokva, mind addig csak egérrel fog élni, míg talál.

A' lóköőrüm' füstjétől is elpusztúlnak; mert azt elnem tűrhetik. A' sült szalonnát ellenben különösen szeretik, 's csaptába ez által csalattatnak legbizonyosabban.

A' következő egérpusztító szer a' seborvoslástól van költsönözve: A' szűk sebeknél, mellyeknek metszés által való tágitására nem örömet áll reá a' beteg, szivacsos szokás a' sebet tágitani. A' szivacsot t. i. vagy spongyiát olvasztott viaszba mártják, azután öszve szorítják, és meghűtik. Ebből azután keskeny, vagy vékony szeleteket vágna, 's a' sebek üregeibe dugják. A' meleg által felolyad a' viasz, 's már ekkor a' szivacs nedvet szív magába, megdagad általa, és a' sebet lassú nyomás által kitágítja.

Süss-meg tehát egy darab szivacsot sós író s vajban, nyomd össze két tányér között egy kevéssé, vagdald-el apró darabokra, 's vedd az egér' lyukába. Az egerek jó ízűn megeszik, és mivel a' vajsós, csak hamar isznak reá, a' mért is vizet is kell tanyájokra helyheztenni. Természetes dolog, hogy sokat kell készíteni, ha sokan vagynak a' kelletlen vendégek. De mi lesz a' lakozás' következése? a' vízzel jól lakott állatban az ivás eránya szerént felduzzad a' szivacs melyet meg nem emészthet, és az állat vagy éhel, vagy gyomra repedtétől elvesz.

A' parlagokon, és utak mellett bőven termő ökörfark kóró is olly hosszú tapasztalás által jónak talált szer, melly az egereket és patkányokat elűzi. Az ökörfark kóró plántákat e' czélből virágostól, szárástól, és gyökereitől egygyütt, úgy a' mint a' földből kiásattatnak, szokás a' kamarának, padlásnak, és gabona-tárnak minden szegleteibe, úgy szinte a' gabona körül, és a' gabona közé rakogatni. A' gyökerekről azomban a' földet, és más lehetséges tisztátalanságot lekell rázni, és tisztítani, nehogy benne az épületbe más valamelly kártékony férgek vagy bogarak vitessenek. Ezen plántától nemcsak hogy elbűdosnak az egerek; hanem több esztendő múlva sem mutatkoznak a' háznál, ha ezen plánta a' háznál időről-időre megfrissítve, és ismételve elrakattatik.

Midőn a' gabona kazalba vagy asztagba rakattatik, vagy a' pajtába helyheztetetik, jó minden réteg közé, kivált oda, hol a' teli kalászkok egymásra feküsznek, ökörfark kóró plántákat rakni. Bizonyos lehet benne az ember, hogy ezek az egeret elűzik, és azok a' gabonához hozzá sem nyúlnak.

Vagy:

Végy egy mércze szalados lisztet, egy font fejr húnyorgyökér port, nyolcz lat tetű port, mellyet a' patikában vehetsz, keverd össze jól, szitáld-meg, 's tejjel és mézzel csináld tésztaivá.

Minekutánna megszárad, tedd valami cserépben oda, a' hová az egerek jární szoktak. Mind elenyésznek tőle.

Vagy:

Keverd össze friss gypsz vagy égetett mész port szalados vagy maláta liszttel, ettől is elvesznek az egerek; kivált ha vizet is adsz eleikbe.

Némelyek azt vélik, hogy az egerek a' könyvet és papirozt nem éhségből, hanem szomszúságból ürlik-meg

és hogy ezen bajnak elejét vehetni az által, ha a' könyv és levéltárakba apró vízzel tölt edények rakattatnak. Ezt egy valaki megpróbálta, és már két esztendő óta nyoma sincs az egér pusztításnak sem könyvein, sem egyéb írásain: holott pedig előbb sok kárt vallott könyveiben, és irományaiban az egerek által.

Vagy:

Végy egy könt Koloczintet (colocynthides), és egy fél könt Spanyol borsot, vagdald apróra, főzd tíz lat vízzel, míg belőle három lat elnem párolog, és mintegy hét latnyi marad; azután szűrd, és nyomd által ezen nyálkás folyadékot valamelly sűrű vásznon, 's kend-be ezen főzettel a' könyv' bőrtábláját, vagy nagyobb bátorság végett a' könyvnek egész külsejét.

Ezen főzet hihetőképen a' szőnyegeket is megmenti az egerek' pusztításától, ha tudniillik azoknak hátulsó részét (viszszáját) megkenik vele.

Ezen főzetnek az egerek ellen való hathatóságát nem csak illy közönséges próbák bizonyítják, hanem hogy azt annál inkább lehessen ajánlani az egér pusztítása ellen, még azt is megpróbálták, vallyon a' legnagyobb szükség kényszerítheti-e az egeret arra, hogy az, az ellen való útálatját meggyőzze. E' végre egy katulyát kétszer bekentek ezen főzettel, és bele tettek egy egeret, melly két nap múlva megdöglött éhel, a' nélkül hogy a' katulyát, mellyen pedig könnyen útat nyithatott volna magának, meg-rágtá volna.

Vagy:

Egy egeret kell fogni, és azt nyakon tartva halzsírral ritkított kulimázzal bémázolván, útnak eresztetni. Ezen máznak a' szagát nem szenvedhetvén vesztig futkosik; a' többiek pedig elbujdosnak azon helyről, hol amaz a' büzt elterjesztette. A' hangafű (Erica vulgaris) is szerencsésen elűzi az egereket.

Leggyakrabban még is csaptákkal szokás az egereket fogdosni, és más külömbféle szerkeztetű egérfogókkal.

Vagynak egészen drótból készült egérfogók, mellyekben az fellyülről mintegy dróttöltésén mász-be; de viszsa az alatt öszve szorúlt drótszálak' hegyei miatt nem bujhatik.

A' mi egérfogó csaptáink, mellyek esmeretesebbek, mintsem hogy azokat itt leírni szükségesnek tartanánk, már csak azon tekintetből is jó szolgálatot tesznek az

egérfogásban, hogy csattanások által tudunkra adják az egérfogást, 's így valahányszor csattanak, annyiszor újra megvethetjük az egérfogásra. Egyébbaránt együgyűségek miatt alig kerülnek valami költségbe, 's még a' gyermekek is megtsinálhatják, és valamikor tetszik és szükséges, újra megvethetik. Az-az egy hibájok azomban meg van, melly más egérfogóké is szokott lenni, hogy t. i az egérszag megérzik rajtok, melly miatt azután az egerek óvakodnak tőlük. De ezt a' zsurlás, és szellőztetés által ellehet távoztatni. A' virágcserépekkel, és bögrékkel is elfogdoshatni az egereket, ha azok fél dió által, mellynek a' bele befelé fordítatik, deszkára felpetzkeltetnek. Az egér a' dióbél rágitskálására az edény alá csúszik, 's midőn ott rágja a' dióbelet, leesik a' cserép vagy bögre, 's a' tolvajfogva van, mellyet deszkástól egygyütt felvévén, vízbe rázhatni, és fúllaszthatni.

Továbbá, ha mázos mély fazékokba egy kevés téj töltetik, és úgy helyheztetik, hogy az egerek a' szájokhoz juthassanak, a' téj szagtól csalattatván egymás után buknak beléje, 's nem jöhetvén vissza elemészthetnek.

A' P a t k á n y .

A' patkányok leginkább a' magtárokbán, csűrökben, istállókbán, és pinczékben leginkább pedig a' malmokban szeretnek tartózkodni, 's a' gabonában szinte mint más házi szerekben és ruhákban tetemes kárt okoznak.

A' patkányok' elpusztítására jobbára azon eszközök és szerek fordítatnak, mellyek az egerekére. Azt mondják, hogy a' meggyújtott üszvérköröm' füstjét épen nem tűrhetik, és mihelyt azt valahol érzik, onnét szaporán eltávoznak, 's többé nem is tartózkodnak.

Vagy:

Végy egy sem nem igen alacsony, sem nem igen szűk hordót, töltsd belé egy két akó vizet a' hordó' nagyságához mérsékelve, és kösd-be jó erős pergamen papirossal. Előbb azonban rakj a' hordóba egymásra néhány követ úgy, hogy csak a' felső álljon-ki a' vízből egy kevesé. A' kövek csak olly szélesek legyenek, hogy rajtok csak egygyetlen-egy patkánynak legyen helye. Ezután rakj csalétket a' hordó fölé, p. o. búza lisztet, 's támaszsz a' hordóhoz egy deszkát, mellyen a' patkányok a' lakozásra

könnyen felmeheessenek. Nehány napig étetni kell a' patkányokat, hogy seregesen oda szokjanak. Ez meglévé, keresztül kell vágni a' pergament, de még is úgy, hogy a' vágás ne essék igen közel az edény' széléhez, hogy a' szeletek ugyan könnyen lehajóljanak a' nyomásra, de önként le ne csüggjenek.

A' patkányok, mellyek az edény (hordó) felett szoktak lakozni, ezután is szokás szerént az edény fölé baktatnak, és az első, melly azonnal belé esik, a' felső köre veszi magát. A' második patkány, melly a' hordóba zuban, erőlködni fog maga mentsége végett amazt a' száraz kőről elverni, 's így marakodni és lármázni kezdenek. Ezen zajra a' közel lévő patkányok is öszve csődülnek, és azt vélvén, hogy amazok az ételen veszekednek, az edényre szökődüsenek, 's egymás után bele zuhannak, 's benne vesztöket lelik.

Ezen ártalmas állatok bizonyos gazdának a' csürében, és padlásán, különösen pedig sajtos kosarában nagy károkat tettek. A' kosarat kirágták, és ezt azután is ismételték, minekutánna a' lyukak becsináltattak. Ő patkányfogó csaptakkal üldözte azokat, egérmérget liszttel, és szalonnával vegyítve rakott számokra, 's néha egygyet-egygyet megölt; de a' helyett zárva kellett a' macskák, és más egyéb állatok előtt tartani, nehogy a' méreghez nyúlván, elveszzenek; egyszer'smind még attól is tartania kellett, hogy a' patkányok által sajtjai is megmérgecsitetnek, és még sem volt képes ezen tolvaj állatokat gabona padlásáról, és csüréből kiirtani.

Egy esmérőse, ezen kártékony állatok miatt, a' csürében egy rakás rozsot széllyel szóratott, és ezen alkalommal mintegy száz ötvent agyon vert, mellyek könnyen megemésztettek annyi gabonát, mint egy pár ló. Végre egy barátja bizonyos eszközt ajánlott nékie a' patkányok ellen, mellynek valóban jó foganatját tapasztalta.

Egy mercze feje babot tudniillik vízben felforralt, de csak annyira főzött, míg fel nem duzzadt, és fel nem kezdett pattogzani. Azután leszürte róla a' vizet, meghűtötte és megszáritotta. Ez meglévé vajban addig süttötte, míg azt a' vaj egészen által járta, és szinte megbarnult. Ezen pörkölt babot, minekutánna meghült volna, a' padlásán, a' sajt kamarában, csürben, és másutt is mindenütt, a' hol a' patkányok jártak, elhintette. Nehány nap múlva annyira elpusztúltak tőle a' patkányok,

hogy még csak nyomokat sem lehetett látni. Ezt a' gazda legelőszőr is a' gabona padlason tapasztalta. Mert midőn előbb a' gabona rakást, mellyet esténként elegyengetett, reggelenként megvizsgálta: mindenkor feltúrva, és össze zavarva találta, 's mindenfelé látható volt ezen állatoknak a' járása 's kelése; minekutánna pedig az említett eszközt alkalmaztatta: a' gabona előbbi állapotjában maradt, és semmi nyoma nem látszott a' patkány pocskolásnak, és járásnak. Sőt még a' patkányoknak legkedvesebb eledele, a' sajt, is mentten maradt tőlök. A' csürben sem látszott sem a' szalmában, sem a' gabonában patkány rágás vagy őrlés; mellyre nézve ezen szert, kivált takarodás előtt, jó foganattal használhatni a' csürökben a' patkányok ellen, hogy a' beléjük hordott gabona bátorságba helyheztessek.

A' sült bab más állatnak nem árt; miért legyen olly ártalmas a' patkányoknak, még nints tisztára derítve. E' dolgot azomban a' tapasztalás tellyesen bebizonyította.

Az olly gazda, kinek ezen gaz állatokat túrnie sokáig kell, nagy károkat szenved tőlök. A' padlason a' legjobb galambfiat is képes elpusztítani. Ha a' járólyukak becsináltatnak, ezen állatok ismét más újjakat ásnak; mérget pedig nem tanácsos elejekbe rakni; mert az más állatainkat is elöldüshetné, 's magunknak is veszedelmünkre lehetne.

Mint hogy a' patkány ellen való szerek a' méregvegyíték miatt jobbára mind veszedelmesek az emberre, és házi állatokra nézve, mellyek a' véle pocskolt eledeltől erőszakos hányásra kényszerítettnek, jobb azokkal felhagyni, és helyettek inkább más olcsóbb, és még is alkalmas és nem mérges szereket használni, mint p o. a' következő:

Végy oltatlan mészport, keverd össze porrá tört nádmézzel (fejér czúkorral), mellyből annyit végy, hogy a' meszet ízére nézve meghaladja. Azon edények mellé, mellyekben ezen vegyületet a' patkányok számára elrakod, tégy más edényeket is vízzel töltve. Könnyen elgondolhatod, mi történik a' patkányokkal, mellyek azonnal megszomjúznak, mihelyt a' czúkros mészből nyalakodnak.

Az úgy nevezett patkányűző, kóborló himpelléreknek nem kell hinni, bár mint erősítsék is, hogy ők a' patkányt, és egeret örökre kiirtják a' házból; mert már tapasztalásból tudjuk, hogy ők olly csalafinta emberek,

kik az ember' zsebjéből a' pénzt ingyen szokják kicsalogatni, és többnyire vagy hasztalan babonasággal rajoskodnak, vagy pedig olly mérges szereket adnak, mellyek gyakran veszedelmet okoznak. Ha valaki nem akar maga bajoskodni az itt előterjesztett szerekkel, és eszközökkel: tehát inkább vegyen a' patikában úgy nevezett patkánykonfektet, melly sem az emberre, sem a' házi állatokra nézve nem olly veszedelmes, mint a' mit az ál-javások szoktak adni.

A' V a r a s b é k a.

Ámbár a' varashéka nem igen sok kárt okoz is a' háznál, mindazonáltal undorító formája, és kelletlen rekegése miatt közönségesen el van utálva, és ki-ki igyekszik ezen fertelmes állatot épületeiből elűzni, vagy kiirtani, kivált ha a' pinczében, vagy istállóban tartózkodik. Egygyetlen-egy foganatos eszköz ellene a' cserepekbe töltött szekérenő (kulimáz), mellynek a' szagától, ha tanyájára helyhezteszik, minthogy azt éppen nem tűrheti, eltávozik, és soha-sem tér vissza tölté.

Azomban, vagynak reá példák, hogy a' pinczében, és kamarában a' húsba, kocsonyába, és más ételbe is bele mász ezen utálat; mert éles körűei a' salra, hordókra, 's állásokra is felsegíti. Már hogy az illy pocskos ételt senki sem eszi-meg, sőt mérges léte miatt veszedelmes is volna megenni, ki-ki gondolhatja.

Sőt már arról is hallottunk példát, hogy a' varashéka emberhalált is okozott. Tudniillik a' megtisztított lúd mint más napra rendelt pecsenye, a' pinczébe tétetett, a' hol éjjel egy béka beléje vette magát; mellyet a' szolgáló nem is gyanítván, más nap szaporán nyársra húzta a' ludat, 's vele egygyütt a' békát is megsütötte. Minthogy a' háznépek nem volt szüksége az egész lúd felkoncsolására, csak a' külső darabokból, és a' zsíról eyett; de a' minek halál lett a' következése. A' mérgesítés nyilván lévén, a' cseléd kérdőre vonattatott: de semmi vétkes cselekedet sem bizonyodott reá. Végre a' pecsenye vétetvén gyanúba, megvizsgáltatott, 's ím' a' közepében egy töpörödött béka volt benne. Egy szelet kenyér, melly a' pecsenye-zsírba mártva, egy kutyának vettetett, azt is csak hamar megölte. — Jó tehát ezen fertelmes állatot,

mint úgy is a' tisztátalanságnak bizonyos czímerét, a' háztól elpusztítani.

III.

Azon állatokról, mellyek házi állatainkra nézve veszedelmesek.

I. A' M é h e k n e k.

Ezen bogaraknak, mellyek a' szorgalmatosságnak és rendtartásnak valóságos jel-képei, 's a' mellyek mind mesterséges iparkodások, mind pedig hasznos munkájok által méltó gondviselést, és ápolgatást érdemlenek, ártalmokra vagynak némely hogarak, és más állatok, mellyeknek el-mellőzésére, és kiirtására minden gazdának, a' ki méh-tartással foglalatoskodik, szorgos gondjának kell lenni. Ezek közé tartozik először is

A' M é h p i l l e.

Ez, azonkívül, hogy tojásait a' méh-kasra rakja, a' honnan azután a' tojásból kikelt lárvák (hernyótskák) egészen bemásznak a' kasba, még ez által is veszedelmes a' méhekre nézve, hogy tojásait szinte még ezek magok is tudtokon kívül a' kasba hordják azon pondró-fészkekből, mellyekről a' reájok szállott mézharmatot szedegetik. Ezen pondró tojások t. i. a' ragadós mézharmat által a' méhek testére ragadnak, 's így általok a' kasba hordatnak. Ezen lépkek a' méh-kas körül vagy füstölés által üzttetnek-el, vagy pedig égő fáklyák által pusztítottatnak-el, melly fáklyák estve, midőn setétedni kezd, a' méh-kasok körül meggyújtván, a' körülöttek lebegő pillék' szárnyait elégetik, 's így nekik vég veszedelmet okoznak.

Az említett tojásból erednek azon hernyók, mellyek a'

1. M é h e s a t t e l á b,

nevezet alatt közönségesen esmeretesek (Wienenwolf. Attelabus apiarius). Ezek a' kasban többnyire hátul a' keresztfák megett tartózkodnak, a' hová egyszer'smind fész-

köket is, mellyeket valamely pókháló nemű szerből hosszában öszve göngyörgetve készítnek, helyeztetik.

Azonkívül, hogy a' mézet emésztik, még a' méheket is elűzik és elpusztítják, az egész méhalkotmányt (lépet) csupa pókháló forma pondró tanyává változtatván.

Ezen pondró' kiirtására nézve legszükségesebb, a' méhkasokat igen tisztán tartani, 's a' méhektől nem felette sok mézet venni-el, a' mi által megszomorodnak, boszszonkodnak, ellustúlnak, sőt el is gyengülnek. Ha ezt megtartjuk, a' méhek magok is képesek magokat a' szóban forgó ellenségtől megmenteni.

Fészköket magokkal egygyütt egy két arasznyi vasdróttal szedhetni-ki, mellynek egygyik vége megsimíttatván megélesíttetik, és görbére hajtatik, másik vége pedig meghegyesíttetik, és szinte meggömbíttetik. Ezen eszközzel mindenünnen kiszedhetni a' pondró-fészkeket, és pondrókat, és elveszthetni. Ezt azomban gyakran kell ismételni.

Ha a' hernyók az üres sonkolyból talán már a' mézes lépekbe estek, tehát ki kell belőlek éles késsel kerengetni; nehogy tovább szaporodjanak. Ha tavasszal a' kasban üres, kivált fekete sejtek találatnak, ezeket szorgosan ki kell szedni, hogy a' pondróknak fészkül ne szolgálhassanak.

2. A' P ó k.

A' pókok is, mellyek a' méh-kasok körül hálót eresztene, vesztükre vagynak a' méheknek, minthogy sok méhet hálójokba ejtenek, és azokat elemésztik. Tehát ezeket is szorgosan fel kell keresni, és megölni. A' bürzsünytől is, minthogy a' szagát nem szenvedhetik, eltávolznak.

3. A' r a b l ó M é h.

A' rabló-méhek azok, mellyek az idegen méh-kasba berohanván azt kirabolják, (belőle a' mézet elviszik) és gyakran még a' kasbeli méheket is megölik.

Ezen méhfajtát könnyű a' többtől megkülömböztetni, még pedig az által:

1. Hogy nem úgy repülnek a' kashoz mint az igaz méhek; nem repülnek t. i. egyenesen a' kaslyukhoz, mint a' kasbeli méhek; hanem nagy dongással rajoskodnak a'

kasok körül, és különösen próbálgatják, ha a kasha hátútról bekapathatnak-e.

2. Néha ugyan egyenesen a' kaslyuknak repülnek; de onnét ismét vissza fordúlnak: hanem ha észre veszik, hogy a' kasnak nincs elég erős őrzete: tehát gyorsan belé másznak, rabolnak, és öldösik az őr-méheket, mellyek ellent állanak, 's elviszik a' mézet.

3. Mihelyt egy rabló-méh valamelly fris kasnak esik; azonnal megtámadják azt a' kaslyuk körül vígyázó őr-méhek, és elkergetik, melly szerént gyakran több szelíd-méh a' rablóba kapaszkodik, és vele egygyütt a' kasból a' földre hengeredik.

A' rabló-méhek olly gonoszak, hogyha többen beronthatnak a' méh-kasba, jobbára mindjárt eleintén a' Királynét, vagy is a' méh-anyát ölik-meg. Ha egyszer ez elveszett, már akkor a' többi méhek nem is igen viaskodnak a' rablókkal, 's így a' méz a' rablók' birtokába esik, midőn egyszer'smind a' szelíd raj, ha a' rablás olly időben történt, midőn nincs reménysége az új anya származásához, elszéllyed. A' rabló-méhek nem maradnak ugyan egy kasnál, hanem minekutánna egy kast kiraboltak, másiknak esnek, és így folytatják a' pusztítást.

A' rabló-méhek szinte egy eredetűek a' munkás méhekkel, csak hogy természetükben lévő munkásságjoktól kétségbe esés által fajulnak-el a' rablásra, a' mi leginkább abból származik, hogy a' fűsvény méhes-gazda a' derék gazdag méhrajoktól igen sok mézet elvesz, melly miatt a' rajok kétségbe esvén, a' közel lévő gazdagabb méhkasokra esnek, és a' mit benneket lelnek, elrabolják. Már ha azt tapasztalják, hogy ezen módon minden meszsze repkedés, és nehezebb munka, és fáradság nélkül más kasban szép és jó mézet elég bőven gyűjthetnek: tehát hozzá szoknak a' rabláshoz, 's többé el sem hagyják ezen életmódot.

Ebből igen természetesen következik, hogy a' gazda maga is gyakran rablókká teszi saját méheit; ha tudniillik igen kevés élelmet hágy nekik, vagy ha a' mézzel tisztátalanul, 's vesztegetve bánik, úgy hogy azzal a' kasdeszkát bemázolja, vagy azt a' földre, 's pázsitra folytatja, vagy pedig a' betakarított mézet olly helyre teszi, hol a' méhek hozzá férhetnek. Ekkor az erős méhek az elmázolt, vagy elcsepegetett, és rossz helyre tett mézre esnek, rajta megtanúlják a' rablást, és azután erőszak-

san rajtok ütnek a' gyengébb méhkasokra, 's belőlök a' mézet kirabolják.

Minekeltte ezen rablók' elűzéséhez, vagy elpusztításához fogna az ember, vigyázza-meg jól, ha sajátjai-e, vagy pedig idegenek. Ha a' fenn előterjesztett esmérteő jelekből látja, hogy idegenek, 's valóban rabló méhek; tehát az általok megtámadtatott kast tegye más helyre, 's helyébe tegyen egy üres kast, 's ennek a' lyukába dugjon egy papiros tölsért, 's tegyen az üres kas alá egy fazék vizet, mellybe mind belé fúlnak, ha bemásznak. Vagy estve minden kasnak a' járó lyukát dugja-be, és a' lyukak' körét kenje-be mézzel, 's más nap korán reggel, midőn a' rabló-méhek rajta nyalakodnak, csapdossa agyon légy csapóval.

Vagy:

Tegyen egy üres kasba egy kevés mézet, azután dugjon a' járólyukba egy bodza csövet, melly a' kasba jól behasson ugyan, de ne érje annak hátúlsó falát; zárjon-be továbbá minden nyílást, 's így a' rabló-méhek bemehetnek ugyan a' kasba; de nem találhatnak ki kebole, és így benne megfujtathatnak.

Mások estve minden méhkast bészárván, reggel, midőn a' rablók megjelennek, és a' kasokra rakodnak, meghintik azokat liszttel, 's meglesik hová repülnek; melly szerént megtudják, kinek a' sajátjai ezen pusztító állatok. Ezen méheknek, minthogy a' lisztet a' kasokba viszik, ettől pedig a' méz megkukaczosodik, mind elkell vészniek.

A' méhes-gazda különösen ügyeljen arra, hogy mind azt elhárítsa, a' mi az idegen méheknek alkalmat szolgáltatna az ő kertjébe való járásra. Méhkasait a' méhpadkörülnél mennél tisztábban tartsa, 's a' járó-lyukakat tavasszal azonnal tsinálja olly szűkre, hogy csak egy, két méh járhasson rajtok ki 's be, mihelyt méhei ki kezdenek járni; 's ne is nyisson nekik előbb téresebb útat, míg a' rajzás' ideje elő nem áll; a' mikor azután az egész lyukat ki kell nyitni, hogy a' raj szabadon kirepülhessen. Végre kenje-meg gyakran a' lyukakat hód, vagy borz hájjal, és ha a' szaga elenyészett, ismételje a' kenést; mert ezen szagtól irtóznak a' méh-rablók, 's távoznak tőle, holott a' kasbeliek lassanként hozzá szoknak.

Ha valakinek saját méhei rablókká válnak: tehát nints egyéb hátra, mint mézeket elvévén, megfojtani a'

kasban; mert niuts semmi mód, melly szerént azokat a' rablástól ellehetne szoktatni.

4. A' D a r á z s.

A' darázs hasonlóképen veszedelmes ellensége a' méheknek, mellyeket a' mézért különösen üzőbe szoktak venni. Ha a' darázs méhet foghat, elharapja a' fejét, szárnyát és lábát, a' többi részét pedig megeszi.

A' darázsnak sok fajtája vagon, mellyek közül a' méheket leginkább a' nagy lódaráztól (Sjermisse) féltetheni. Ezen darázs rendszerént az erdei 's mezei fák' odvaiba szokott fészkelni: mindazonáltal néha a' csűrökben (pajtákban), istállókban a' földel alatt, üres kasokban 's t. e. is találkoznak. Midőn az ember fészkeiket elakarja pusztítani, méhész süveget, kesztyűt és egyéb védruhát vegyen előbb magára; mert ezen darázs csípése irtóztató módon fáj, és nagyon veszedelmes; azokra pedig, a' kik fészkéhez közelítnék, és a' darázsnyájt háborgatják iszonyú dühösséggel reájok esik.

Ha a' darázsok a' háztól távol lévő odvas fában tanyáznak; tehát egy jó marék kőlczot olvasztott szurokban meg kell áztatni, és ezt más száraz kőlczba takarni, 's vele az odvlyukat reggel korán, midőn még csendességben vagynak, és nem kezdenek járni, jól bédugni, 's meggyujtani. A' száraz kőlcz ugyan szaporán ellobog, de az szurkos a' lyukban tovább marad, és lassabban égdegél úgy, hogy azon darázsok is, mellyek talán nem égnekel, a' gőztől megfiúlnak. De ilyenkor víz legyen a' kéznél, hogy, ha a' fa megtalálna gyúladni, a' tüzet azonnal elhessen őlteni.

Ha ellenben olly helyen tartózkodnának a' háznál a' darázsrajok fészkeikben, a' hol nem lehetne hozzájuk tüzel közelíteni; vagy talán másutt sem akarná az ember a' fenn említett eszközt a' tűzi veszedelem miatt használni: tehát egy póznára derék lépveszszűket kell kötözni, és azokat egy kevés mézetskével megkenve a' darázs fészek eleibe állítani, mellyekre a' méz szagtól csalattatván se regesen tódúlnak, de egyszer'smind reájok ragadván, oda is vesznek. Azomban a' lépet (illendő vígyázattal) egyenesen a' darázsfészek eleibe kell helyheztetni; mert különben a' méheket is megfogdosná, és pusztitaná.

A' darázsnak más neme a' közönséges darázs, melly a' méheket szinte mint az előbbi faj megtámadja, és meg-

öli. Ezek rend szerént a' földbe, vagy a' fák' üregeibe, 's házfedelek alá szoktak fészkelni. A' földben estve, midőn mindnyájan egygyütt vagynak, forró vízzel leforráztatva pusztítottatnak-el; a' fákon, és héjazatokon ellenben szinte estve kénegézzel vesztetnek-el, melly hathatósbabb a' víznél, minthogy az nem mindenkor hatja jól, és szaporán által a' darázs-fészket.

5. A' H a n g y á k.

A' hangyák is veszedelmes ellenségei a' méheknek: ugyan azért minden igyekezettel rajta kell lenni, hogy azok a' méhektől eltávoztassanak. Különösen azon kell lenni, hogy a' méhház, vagy méhállás' közelében hangyabolyok (hangyafészkek) ne legyenek. Ha tehát illy helyen hangyabolyok találkoznának: estve napnyúgott után, vagy akár reggel napfelkölte előtt, midőn mind egygyütt pihennek, az egész hangyafészkeket sulyokkal jól öszve kell törni, 's zúzni: kevés, vagy egy sem marad életben.

Hogy a' méhházat, vagy méhállástól elmellőztesse-nek, hamut, pordohányt, száraz kávéallyat kell körül hinteni.

Semmi sem olly foganatos a' hangya' elűzésére, mint a' halzsír', vagy heringlé' szaga. Ezekből annyira távozik a' hangya, a' menyire csak szagjok terjed.

6. A z E g e r.

Néha az egerek is belé kapnak a' méhkasokba, és tetemes pusztítást visznek véghez benne; sőt ha az ember időt engedne nékiek, egészen fészket vernének benne. E' végre legelőször is a' kason keskeny lyukakat keghagyni, hogy az egerek ne járhassanak-be könnyeden; azután vízzel töltött edényeket kell a' kas alá ásni és keresztül metszet pargamennel békütni azon mód szerént, mint a' patkányok' kiirtásánál elő vagon adva, és ugyan ezt kell tenni.

7. A' B é k á k

ellen is, mellyek a' méheket nem csak a' réteken, midőn a' virágokról mézet gyűjtögetnek, kapkodják-el; hanem minekutánna hasznokat általlátják, a' méh-kasok körül a' méhekre szinte leskelődnek, mellyek a' meszsze úttól, és terhektől elfáradván, 's nem röpülhetvéu egyenesen a'

kasba, nyugvás végett a' földre, vagy pázsitra leeresz-
kednek, a' hol azután azokat a' békák szorgosan felhaj-
hászszak, és befalják. Ha már akár az egerek, akár pe-
dig a' békák a' pergamenre másznak; a' vizes edénybe vesz-
nek, mellyben vagy megfúlnak, vagy agyon verettethetnek.

8. A' F e c s k e.

A' fecskék hasonlóképen tetemes kárt okoznak a' mé-
hekben; mert ezek igen jól eltudják fogdosni a' méheket
reptekben is. Egy tapasztalt gazda azt erősíti, hogy há-
rom, négy gazdag méhraj nem bír annyi méhet (Hecfen),
mint a' mennyit egy pár fészek fecskék, mellyek a' méh-
álláshoz közel vagynak, elemésztének; és hogy ott, a' hol a'
méh-kasokhoz közel fecskék fészkelnek, nem igen rajza-
nak a' méhek; mellyre nézve sem vén, sem fiatal fecskét
nem kell azon kár miatt, mellyet a' méhekben okoznak,
a' méh-kashoz közel megszenvedni; kiváltképen pedig el-
kell emésztetni azok' fiait; mivel azokat jobbára méhekkel
nevelnék-fel a' vének.

Ha fészkeik' elébe apró lépveszszők rakattatnak, álta-
lok a' véneket megfoghatni; azután pedig azok' fiai ma-
goktól is elvesznek.

9. A' H a r k á l y.

Némelyek a' harkályt is különös szorgalommal üldö-
zik, mintha az is hatalmas ellensége volna a' méheknek,
és azt állítják róla, hogy vagy a' kaslyukán garázdálkodik,
vagy ha ez bevolna zárva, még a' méhkast is kilyukasztja,
és hosszú nyelvét a' kasba benyújtván, vele a' mézet, és
méheket kiszedi, és megeszi. Ez azomban mesének lát-
szik lenni; mivel nem egy könnyen hihetni-el, hogy ezen
félelmes állat az emberek' lakásaihoz olly vakmerő módon
közelítene, hogy még a' méhkasokat is kivagdálná. Sok
méhes gazdát esmerünk, kik nagy kiterjedésben üzik a'
méhtartást, még pedig oly nagy rengeteg erdők között,
mellyekben sok harkály tartózkodik, és még sem tapasztal-
ta egy is, hogy a' harkály a' méhkast az említett mód
szerént megpocskolná. Az igaz, hogy a' réten, és erdei
mezőn egy két méhet a' harkály is elfoghat: de ezen cse-
kély kártételért nem kellene azt üldözni; mert a' fákat
rongáló ártalmas férgeknek megemésztése által az erdők-
nek igen nagy hasznára vagon.

10. A' G ó l y a.

Sokkal ártalmasabb a' gólya a' méhekre nézve, mintsem a' harkály; kivált ha közel van a' fészke a' méhházhoz. Ez a' méheket, midőn ezek a' réteken a' virágokról mézet szedegetnek, olly ügyesen elkapkodja, hogy az ember alig hihetné. Egykor egy gólyának a' begyében egy egész marék méhet találtak; egy másikéban pedig majd egy kasra valót leltek. Ennél fogva legjobb ezen méhevő kelletlen vendégeket a' méhállások' szomszédságától eltávolztatni, és nem engedni, hogy közel fészkeljenek; mert ámbár ott, a' hol sok féreg, béka, gyík, kígyó vagyon, ezeknek pusztítása által hasznosak is: azon helyeken mindazonáltal, a' hol méhek tartatnak, nintsenek mocsárok, és következőleg az említett férgek is ritkábban találtatnak, szükségtelenek, sőt az említett tekintetből még inkább ártalmasak is.

11. A' N y e s t (M a r d e r)

is reájok üt néha a' méhkasokra, és tetemes pusztításokat tesz benne; ezt azonban könnyű a' méhkasoktól elzárni az által, ha a' kasok tüvis ágokkal egészen körülvetetnek; mert minthogy igen gyönge bőre vagyon, mihelyt a' tüvis megsúrja, bizonyosan azonnal eláll a' szándékától.

II. A' B a r o m f i a k n a k.

1. A' T e t v e k.

Nem csak az embert, hanem más egyéb állatokat is meglep, és különösen kínoz ezen kelletlen vendég. Legjobb eszköz ellene:

1. A' galambtetű ellen: Ha a' galambház fött üröm, és tetűfü-lével minden másod nap megöntöztetik, és tisztán kisépertetik; a' tetvek nem sokára mind elvesznek.

2. A' tyúkokat a' tetvek ellen ember vagy tehén húgygyal szokás meglocsolni, vagy fött viola-bab lével. (Beigbohnen Lupinus L.)

Vagy:

Végy 6—10 öszve marok vad kakuk füvet, (Quendel) a' mint a' tyúk-ól kissebb vagy nagyobb, tedd belé, 's néhány nap múlva ismételd, ha még nem volnának elpusztítva a' tetvek.

Vagy:

Végy lókörom forgácsot, melyet a' kovátsnál könnyen kaphatsz, vegyítsd össze kénkövel, 's füstöld-ki jól ezen vegyítéssel a' tyúk-ólakat; vagy inkább párolj-el (az-az lassan füstölj-el) azon istállókban, melyekben a' tyúkokat a' tetvek sanyargatják, ezen köröm és kénkö porból egy jó porciót.

A' füstölésre oly füstölő edényt kell választani, melyből az izzó szén (eleven szén) ki nem eshetik; mert ez az ólban veszedelmes lehetne, 's könnyen tüzet élleszthetne. Minekutánna a' por a' tüzre töltetik, azonnal be kell zárni az ól, vagy istálló ablakait, és ajtait, hogy az erős szagú gőz egy ideig ott benn maradjon, és a' helyet jól általhathassa. Más nap már egy tyúk-tetű sem találkozik. Hogy addig, míg a' füstölés tart, a' tyúkoknak más helyet kell adni, önként következnek; mert különben azoknak is ártalmára volna a' fojtós gőz.

Vagy:

Rakj a' tyúk-ólba égerfa ágokat (berekfa ágokat); más nap mind tele lesznek tyúk-tetűvel. Ezen tyúk-tetűvel tellyes leveles ágakat azután az ólból kivívén, elkell égetni.

Ezen szerek sokszor megpróbáltatván, mint a' tyúktetvek, mint pedig a' ruhakamarákban poskolódó molyok ellen hathatósaknak tapasztaltattak.

Vagy:

Kend-meg a' tyúkok' szárnya allját, fejét, lábait, és a'hol még máshol is lehetséges, fa-olajjal (a' len-mag olaj is igen jó); ez által azt tselekszed, hogy a' tetvek nem másznak a' baromfi fülébe; a' tollak közül pedig, a' hol legbövebben tartózkodnak, annál inkább kitakarodnak.

Vagy:

Mosd-meg a' tyúkokat oly vízben, melyben kömény főzetetelt, 's ezen főzet' keserősége előli, és semmivé teszi ezen gonosz állatokat. E' célra azon víz is jó szolgalatot tesz, melyben viola-bab (Welfsböhenen Lupin L.) főtt. Azonban mind a' kettőnek jól meg kell hűlnie, minekelötte a' tyúkok' mosására fordítatnék.

Vagy:

A' kénkövet is használhatni a' tyúktetveknek kiirtására, mely illendő vigyázattal elégettetik azon ólakban, és istállókban, melyekben a' tyúkok tartatnak. De előbb az istállónak minden nyílásait jól be kell csinálni, hogy

a' kengőz annál bizonyosabban megfojthassa a' tetveket. Egy, vagy másfél óra múlva szabad levegő bocsáttatik az ólba, és mind a' falak, mind pedig a' padlatok tisztán le, és kisépertenek, hogy a' már elveszett féreg, és egyéb tisztátalanság kitakaríttassék. Ez meglévén az ólpadlatot egy hüvelyknyi vastagságra megkell hinteni száraz, és egy kevéssé poros kőporral, vagy zsúrló homokkal. Hogy ez alatt az idő alatt a' tyúkoknak más szállást kell adni, önként értendődik.

Vagy:

Ki kell szórni (így szóll ezen szer' említője) a' tyúk-ólából az árpa szalmát, melly a' tojó fészkekbe rakattatván, a' tyúk-tetvek' szaporodását elősegíti, és helyette friss szénát kell rakni. Miólta az értekező azt tselekedte, az ólta nem mutatkoznak baromfiak körül a' tetvek; de azt veti állításához, hogy talán az által pusztultak - elólából a' tetvek; mivel a' tojó-kosarakat, és fészkek körét, szinte mint a' tyúk-ülőket is, melyekre a' tyúkok éjjelre elszoktak ülni, fa-olajjal megkentek.

Hollandiában hasonló esetben a' tyúk-ólba 2—3 láynyi hamut szokás rakatni; mert tudva lévő dolog, hogy a' tyúkok a' porban örömet fürödnek, kiváltképen azon természeti ösztöntől ingereltetvén, melly szerént az azokat csipdeső bogaraktól menekedni törekednek.

Vagy:

Tavaszi kezdetén, ha az idő megengedi, már Mártius elején, ki kell tisztítani a' tyúk-ólakat a' tyúk-fészkekkel, és tyúk-ganéjjal egygyütt, és mennél tisztábban kiséperni; azután pedig falait, üloít, fedeleit bemészelní, sőt még a' padlatot is mésszel meglocsolni.

Ezt minden tavasszal ismételni kell.

A' lúd-tetveket az által szokás, vagy legalább lehet elűzni: az erdei nagy haraszt, melly vad rozmarinnak is neveztetik, a' lúd-ólba teríttetik, és ez egy pár hét alatt kétszer vagy háromszor ismételtetik.

Ha a' kalitkában lévő madarakat sanyargatják a' tetvek; tehát a' közönséges álló-pálczátskák, vagy vesszők helyett, vagy nádat, vagy beletlen bodza-fát, mellyeken imitt, amott apró lyukak vagdaltatnak, kell a' kalitkába állásnak tenni. Ezen lyukatskákon a' csővekbe veszik magokat a' tetvek, és reggel, midőn a' madarak eledelt kapnak, sőt még estve is kivétetnek, és belőlek a' tetvek ki-

vezettetnek, a' mi által a' szegény madárkák azok' kínzásától rövid idő alatt megmenekednek.

2. A' P a l o s k a.

A' paloska ritkán találatik más baromfiaknál mint a' galamboknál, 's ezeknél is rendszerént csak a' fészkekben a' galambfiaknál, ámbár gyakran olly temérdek sok van a' galambházakban, hogy a' falakat szinte ellepi.

Elűzésére leginkább a' marha ganéj; mirha', és kénkő' füstje tapasztaltatott foganatosnak.

Egyébbaránt azon eszközöket, és szereket is, mellyek a' házi, vagy ágyi paloskák ellen vagynak ajánlva, jó foganattal használhatni kiirtására.

3. A z Ö l y v. (Ö l y ű ű a b i ű t.)

Ez a' majorságban, szinte mint a' galambházban is tetemes károkat okoz, úgy, hogy egy illy ragadozó madár, melly közel tartózkodik, képes az egész galamb nyáját elpusztítani. Ennélfogva a' fészket illendő vígyázattal, mert irtóztató módon boszszú álló állat, fel kell keresni, 's a' tojásait, vagy fiait pedig elpusztítani. A' vén rabló-madarat a' következő módon lehet elfogni:

Úgy nevezett ölyvfogó kosarat vagy borítót kell készíteni, melly olly nagy legyen, mint egy jókora nagy borító; de ezen borítónak az alsó fele a' fölsőtől egy közep fonattal ellegyen rekesztve, és mintegy egy emeletű borítót formáljon. A' borító' alsó része alá egy feje tyúkot, vagy galambot kell borítani; a' felsőnek a' szájára pedig egy kővel megterhelt fedelet akként helyeztetni, mint az egér, és madárfogó csaptáknál szokás. A' mint a' ragadozó madár meglátván a' rekesz alatt lévő tyúkot vagy galambot, sebesen bele csap a' borító' nyilt torkába; de egyszer'smind a' támaszt is elcsapja a' fedél alul, és így maga magát fogságba ejti. A' ketrecz aljában lévő galambhoz, vagy tyúkhöz azomban még sem férhet a' közfonat miatt.

Egy más ölyvfogót így készíthetni:

Mintegy négy singnyi hosszúságú négy karót egy asztalnyi nagyságú négy szegletű térre le kell verni t. i. mindenik szegletre egygyet-egygyet, mellyeknek a' tetejét bévágván, egy nagy reczú, de erős hálót négy szegletre reájok kell húzni, úgy, hogy rajtok a' háló úgy áll-

jon, mintegy asztal; melly alá, mintegy közép tájon egy a' földbe vert karóhoz egy tyúk, vagy fejér galamb (a' fe-
jér szín arra való, hogy látszóbb legyen) köttetik. A'
mint ezt az ölyv magasról megpillantja, kívánságában és
reménységében mintegy meglévén részegülve, a' hálót nem
látja, és sebesen lecsap a' tyúk, vagy galamb felé, 's a'
hálóba úgy bele vergődzik kampós körmeivel, hogy nem
egy könnyen szabadúlhat-ki belőle. Megfogása igen nagy
vigyázatot kíván; mert a' mibe bele vágja horgas körmeit,
azt nem egy könnyen ereszt-el.

4. A' P a t k á n y o k.

A' patkányok igen nagy kárt okozhatnak a' galambok-
ban, mert rövid idő alatt egész galambnyájt semmivé te-
hetnek a' padláson. A' kiirtások, 's elűzések' módjáról fel-
lyebb volt szó, 's az ide is alkalmaztatható.

5. A' M e n y é t (S t e f e l)

Ez a' házaknál, házakban, régi falakban és épületek-
ben, sőt földi barlangokban is tartózkodik. Ez igen ár-
talmas állat; mert nemcsak hogy a' baromfiak' tojásait
megiszsa, hanem mindenféle fiatal baromfiat: csirkét,
fácányt, fogolyt, fürjet, és minden más madárfiat meg-
emész, sőt még a' fiatal nyulat is megtámadja.

Csaptás ládával szokás megfogdosni, mellyek olly
formán vagynak készítve, mint az egérfogók, csak hogy
nagyobbak. Csalnak tojás tétetik beléjük.

6. A' N y e s t (M a r d' e r).

Ez a' házi gazdára nézve felette kártékony rabló ál-
lat. Különösen szereti a' galambfiat, csirkét, és más fia-
tal baromfiakat. Ha a' tyúk-ólba juthat, és foglalatossá-
gában nem gátoltatik: tehát rendszerént mind addig foly-
tatja az üldösést, míg csak egy baromfit életben talál, 's
minekutánna mind megöldöste azután kezdi-el azoknak hor-
dását. Ezen ragadozó állat a' vén falakban, a' ház béja-
zatján, csűrökben, és istállók felett szeret leginkább tar-
tózkodni.

Legjobb ezt csaptákkal fogni, mellyek vagy egysye-
sek, vagy pedig duplák.

Az egysye nyest, vagy gerényfogóhoz három darab
padlót kell venni, mellyeknek a' hossza 3 vagy 4 láb-

nyi, szélessége 9 vagy 10 hüvelyknyi, vastagsága pedig 3 hüvelyknyi legyen. Ezen három darabot úgy kell összegezni, hogy egygyik közülök a' gerényfogó láda' fenekét, a' másik kettő pedig annak két oldalát formálja. Lásd az I For. A B C D; hátúlról egy darab padlat-deszkával, mellynek széle 's hossza 9 vagy 10 hüvelyknyi, csináltatik-be, mint a' formán látni A C E F. Azután egy más padló darabot kell venni, melly szint olly vastag, és széles, mint a' három első darab volt; de hosszára nézve csak egy harmada legyen a' három elsőnek. Ez a' láda' felső részére szegeztetik, mint az A F H G mutatja. Az ezenkívül nyitva maradt rész a' G-től fogva B-ig hasonlóképen beboríttatik egy darab deszkával, de a' mellyet ki és bezárhatni, és a' melly a' rajzképen G H I K betűkkel jeleltetik-ki. Ha az eszköz addig készen van, tehát a' két oldal-deszka széléhez közel mind a' két felől a' G és H jegynél lyukat kell fúrni, és mind a' két felől egy-egy szeget kell beverni úgy, hogy azok a' felső G H I K jegyű padló-deszkába hassanak, és annak a' ki, és bezáródásra tengelyként szolgáljanak. Ennek a' végéhez az I K jegynél ismét egy darab deszkát kell szegezni, melly az A C E F jegyűvel egy korú legyen; de csupán csak a' csapta-fedéllel szegeztessék össze úgy, hogy ha a' csapta leesik, vagy leeresztetik, az egész eszköz egy zárt ládához hasonlítson. Ezután két darab fa L, M, mindegyik két lábnyi hosszúságú, egy újni szélességű, és fél újni vastagságú vétetik, és a' rajz szerént fenn mind a' kettő egy arányban kifúratatik úgy, hogy a' lyukon az ember a' kis újját által dughassa, 's ezen két mellyék szárfá mind a' két felől ellenkező arányban a' láda' közép részéhez szegeztetik; de elébb a' fenn fúrt tágas lyukba egy négyszegletű rudatska helyeztetik, mellynek a' két vége, melly tudniillik a' lyukakba kerül, gömbölygre, 's olly vékonyra faragtatik, hogy a' négyszegű rend a' lyukakban tengelyként könnyen foroghasson. Ezen rúdnak a' közepén egy lyuk legyen, mellybe egy jó nehéz pálczát O N bé kell dugni, és olly formán helyeztetve megszorítani, hogy az a' mozdítható G H I U fedő (felső) deszkára, midőn az leeresztetik, egyenest reá tűződjék, és állva maradjon, hogy az említett fedél-deszkát az elfogott állat fel-ne emelhesse, és a' fogságból ki ne szabadúlhasson. De minekelőtte a' deszkák összegeztetnének, az A B C D betűkkel jegyzett oldal deszkába, alúl az X betűnél egy

két újni magasságú, és fél újni szélességű lyukat kell vézni, és annak egyenest általellenében a' másik oldal-deszkán egy kis lyukat fúrni, hogy rajta egy vékony sinórt (akár madzagot) által lehessen húzni, és ahoz egy kisújni vastagságú fapálczátskát kötni. Ezen fanyelvetske P, melly végénél fogva a' láda' másik oldalához fűztetetik, úgy legyen alkalmaztatva, hogy az X lyukon általhúztatván, abban fel 's alá szabadon mozdúihasson, és a' lyukból két vagy három hüvelyknyire kinyúlhasson, és a' végén a' P jegyhez közel be legyen vágva, hogy a' peczket egy részről hozzá lehessen feszíteni. Ezután kívülről egy erős madzagot kell kötni a' mozdítható felső deszka' (fedél) közepéhez az y-nál, (Y) mellynek a' másik végére, mintegy 1 1/2 hüvelyknyi hosszúságú, és egy kis újni vastagságú fácska (peczek) melly mind a két végénék formára vagyon faragva, és a' formán S betűvel jegeztetik-ki, olly formán köttetik, hogy, ha az említett felső vagy fedő-deszka, a' mint a' rajzolon látszik, egy fél lábnyira feltárattatik (felemeltetik), és a' kötő-madzag az O N pálcza' tengelye felett, és a' Q-nál lévő forgó-fácska felett elhúztatatik, a' kis S jegyű fácska (peczek) egyik végével a' P-nél a' nyelv vágányába (rovátkába), másik végével pedig az e' végre tulajdonképen tsinált metszésbe, vagy üredékbe az X-nél állíttathassék-fel, és a' G H I K fedelet tárva tartsa. E' szerént már el van készítve a' gerényfogó láda, 's a' gerényfogásra fel is vagyon állítva. A' csaptanyelvére már most főtt gyümölsöt, húst, vagy még inkább záptojást kell tenni. Ha már most a' gerény a' csalételt megérzi, vagy meglátja, bemegy a' ladába; de mihelyt a' csapta' nyelvén lévő gyümölsöhöz, húshoz, vagy tojáshoz nyúl, az S peczek azonnal kiesik a' helyéből, 's a' láda' fedele leesik; az O N pálczátka pedig olly egyenest függőleg reá feszül, hogy azt belőlről fel nem taszíthatni.

A' dupla gerényfogó (2 For.) nyestfogó majd csaknem úgy készítettik, mint a' melly most terjesztetett elő; és ámbár nagysága miatt egy kevéssé alkalmatlan is: mindazáltal még is biztosabb az egyszerűnél, annál is inkább; minthogy a' félelmes állat annál bátrabban becsúszik a' csalba, ha két lyukat lát. Egyébaránt a' két nyíláson a' csalételt is könnyebben megláthatja, mintha a' láda csak egyszerű, 's hátul be van zárva.

Ezen dupla gerényfogó ládánál a' két oldaldeszka, és fenék-padlat mindegygyik négy lábnyi hosszúságú; felyül pedig a' két oldaldeszának szorosabb, és tartósabb öszvefoglalása végett egy két újnyi vastagságú, és egy fertály lábnyi szélességű, és mind a' két végén mintegy egy újnyira elvésett R deszka szegeztetik. Továbbá ezen fogóládának ugyan olly forma két fedele vagy on, mint az egygyesnél láttuk. A' peczekkel megvetendő nyelvnek azomban egyenesen a' közepén kell állania. Ezenkívül mind a' két részre, egy harmad részt köznek hagyván, két-két olly szárfát kell szegezni, mint az L M; szintúgy mint a' két csaptának ellenkező erányban úgy kell állania és fogrogna, mint az egygyes gerényfogó ládánál, 's mindeniknek egy-egy záró pálczájának kell lennie. A' záremelő, és ejtő madzagok egymással öszveköttetnek, és a' peczek-tartó madzag közöössé tétetik úgy, hogy ha a' peczek elszabadúl, egyszerre mind a' két zárfedél bezáródjék. Egyébránt ezen fogóláda szintúgy tárattatik-fel, mint az előbbi.

7. A' Gerény (Der Ffifis.)

Formájára és életmódjára igen hasonlít a' Nyesthez. Nyáron a' házinyúl' üregeiben, és a' fal' odvaiban tartózkodik, 's a' foglyokra, valamint más a'féle szárnyas állatotskákra is leselkedik, 's ha azokat körme közé veheti, lakozik velek. Egy pár elegendő arra, hogy egész falka házinyúlat rövid idő alatt kiirtson, és elpusztítson.

Télen az udvarban a' fa és kőrakás alá rejtőzködik, a' honnan a' szárnyas házi állatot majd olly dühösen pusztítja, mint a' nyest; csak hogy nem öl-meg többet, mint a' mennyit elvisz. Annyiban hasznot is hajtanak; hogy a' patkányokat és egereket elfogdossák. A' mézet igen szeretik ezen rabló-állatok; mindazonáltal baromfi béllé szokás azokat megcsalni, és róka-fogóval fogdosni.

Vagynak, a' kik azon tapasztalást vítatják, hogy a' késnek kasza-kövön való köszürülését nem szenvedhetik, úgy, hogy ha ezen csikorgást hallják, mintegy bőszülvé ugrálnak-elő rejtek helyekből, midőn agyon lövöldöztethetnek.

8. A' R ó k a.

Ez is veszedelmes, és csalfa ellensége a' szárnyas állatoknak. Igen jól ért a' ketreczek' kiürítéséhez, 's a' fa-

Iusi gazda-aszszonyokat megszokja menteni (fosztani) azon fáradságtól, hogy baromfiakat a' városba vinnék eladni.

A' rókát Berlini vassal szokták fogni; de ez költséges, és sok idővesztegetésbe is kerül: azért tanátsosabb csaleledelhez folyamodni, melly a' rókát elpusztítja. Igaz, hogy ez által a' róka-bőr elvesz: de itt nints erről szó; hanem a' róka által okozandó kár ellen való menekedés forog fenn.

A' farkas bogyót (*Räbenaugen Nux vomica L.*) finomra reszelvén, további hasznovételre elteszszük. Mihelyt a' róka' orozkodását tapasztaljuk, azonnal tisztán szedett egy marok Marunka (*Ragenfraut Teucrium Marum L.*) vagy macska mézfű levelet, 4 lat írós-vajat, 8 szemnyi kámfort, 4 szemnyi borzfagygyút, 10—12 csepp ánizsolajt öszve veszünk. Az írós-vaj lassú tűznél új lábosban felolvasztatik, a' levél beléje hintetik, és a' vaj vígyázva, hogy meg ne kozmásodjék, felforraltatik. Minekutánna az olvadék hűledezik; a' kámfor, és borzháj finomúl öszvetörve, végre pedig az anizsolaj belékevertetik, és az egész vegyület tiszta üvegbe töltetvén, ez pedig hólyaggal jól beköttetvén, szükséges hasznovételre eltétetik.

Ha reá szükség van: tehát ezen csalételt négy anyyi vajjal ugyan azon lábosban, mellyben készítettett, fel kell olvasztani, és midőn az olvadék felforr, tallérnyira, de vékonyan szeltt, ürü húst kell bele hányni, mellyeket, minekutánna két perczig a' vajban forrtak, a' lábost a' tűzről levévén, ki kell szedni, és egygyenként farkas bogyó porral meghintvén, öszve kell göngyölgetni, és csalvajjal jól tartott vékony fonállal öszvekötni, 's a' róka-lyuk eleibe szórni. Egy-egy szelet húsrá mintegy két-szemnyi (két grán) farkas bogyó port kell hinteni. A' melly róka eszik belőle, néhány perczenét múlva, megdöglik tőle.

Ezen étető leginkább Januariusban vettetik a' rókák' eleibe, 's gyakran egész róka nyájt elpusztít. A' rókákat azomban ritkán találni-meg; mivel vesztők előtt az erdőkbe, és lyukakba rejtőzkeenek.

Az illy helyekre nem kell ereszteti a' kutyákat; mert ha a' csaleledelből enni találnának, szinte mint a' rókák, megdöglenének.

A' rókát az által is lehet pusztítani, ha a' tanyája körül tüzet rak az ember, és csontot pürköl. Ennek a' sza-

gára özve csődül a' róka, melyet az után lesből agyon lövöldözhetni.

Továbbá burkokkal, vagy törökkel is meg foghatni a' rókákat. E' végre egy ágost kell fel állítani 's reá', mint a' kútnál szokás, kankalékot helyeztetni. Már ha egy ketreczbe szagos hús, vagy koncز tétetik úgy, hogy ahoz a' róka csak egy bizonyos nyíláson juthasson; ezen nyílásra pedig egy hurok, vagy csalótör akként alkalmaztatik, hogy a' koncزért benyúló róka azon által tolja a' fejét; a' kankaléksudár pedig egy peczek, olly formán támasztatik-meg közel a' csalételhez, hogy azt a' benyújtózkodó állat felszabadítsa. Ez által a' hurok, vagy tör a' nyakára szorúl, és a' kankalékra, mint egy akasztófára felakad. Igy szokták a' torkos kutyákat is megfogni.

III. A' J u h o k n a k.

1. A' T e t ő.

A' juhtetű ellen a' Londoni Királyi Társaság' Elölülője Banks Úr e' következő szert tette nyilvánosságossá:

Végy egy font eleven kénesöt (higanyt), fél font Venlencei terpetint, egy verdung terpetinolajt, és két font disznózsírt, vagy hájat, 's mindezeket törd és keverd özve egy mozsárban mind addig, mig benne a' higany egészen elkeveredik. Ezen kenőcsöt következő módon kell a' juhtetvek ellen használni:

A' birka fejénél, a' fülei között kezdve a' gyapjat egész háta hosszában széllyel kell választani úgy, hogy a' választékban a' bőrhöz lehessen jutni.

Ez után a' kenőcsbe mártja az ember az újját, és a' birka hátán lévő mezítelen barázdát bekeni vele. Ezen köz választékból a' birka' ágyékai felé is választékok csináltatnak, 's a' kenőcsvel azok is bekenettetnek, és ha a' birka nagyon tetves, még több illy választékokat is kell párhuzamosan (parallele) csinálni, és a' kenőcsvel bekeni.

A' juhtetű, melly részszerént a' csipés fájdalma, részszerént a' vérszopás által nagy kárára vagy a' birka' diszlsének, ezen kenet által tellyesen kiirtatik a' nélkül, hogy a' gyapjúnak leg kevesebb kárára is volna.

Ezen szer a' juhkosz ellen is igen fogatosnak találtott.

A' gyapjú kereskedők mindenkor leginkább azon bő-
röket tapogatják, és próbálgatják, mellyeken kékes fürtü-
ket látnak, azt vélvén, hogy a' rühetlen, és tetvetlen,
juhok' gyapjában kevesebb fürt, vagy csomó vagyon, a'
mi mindenkor olly juhhiba, melly valamelly fogyatko-
zásból ered, akár szük tartástól, akár valamelly nyavalyá-
tól származzék az.

2. A' B ö g ö l y.

A' juhbögöly különösen ugyan a' juhoknak, de néha
a' kecskéknak, őzeknek, és még némelly más állatoknak
az orrába is bemász, 's oda tojik. A' kikelt pondrók azu-
tán fellyeb másznak, és egészen a' homlok csont üregei-
be veszik magokat, a' hol azon sűrű nyállal élődnek,
mellyet az az arra rendelt mirigyek készítenek. Ezen ku-
kaczok gyakran irtóztató fájdalmat okoznak a' juhoknak,
és más állatoknak, mellyeknek az orrába tanyáznak, mi-
dön t. i. a' homlokcsonton lévő felette érzékeny hártját
élet harapó fogókkal megsértik, mellyre a' kinzott álla-
tok szédelegnek, keringelnek, 's meg bősűlnek, és fejek-
kel a' falba, vagy más tárgyakba ütköznek

Leg biztosabb eszköz az illy kínlódó állatot azon-
nal levágni. Néha, de ritkán, az erős prüszkeltető szerek
használnak.

Minthogy a' bögöly soha sem közelít lakhelyünkhöz;
tehát szelid állatinkat ellene sem képen sem óvhatjuk
jobban, mintha azokat nem járattuk közlegelőre. Ez is
egy a' többi számos ajánló okok közül, mellyek a' marha'
istállózását tanácsolják.

3. A' B é l f é r g e k.

A' juhok különösen kínoztatnak a' férgektől, mellyek
között legirtóztatóbb a' hólyagos pántlika féreg, mellynek
a' fején négy szívó hólyag vagyon, és 36 agyara.

Egykor egy beteg birkában két hólyagot találtak,
mellyekben mind öszve legalább is 600 féreg vólt; ezek
tehát 21600 agyarral, és 2400 szívó hólyaggal gyötörték
a' szegény állatot. Ezenkívül ezen nyavalyás állat' órr-
csatornájában még nyolcz bögölykukacz, a' májjában mint-
egy 30 métely, a' bélhártyájában pedig 13 golyóforma
hólyagféreg találtatott.

A' métely is, melly a' májba fészkel, nagy vesze-
delmére van a' birkának. Ezen féregnek kiirtására két font

kékkövet, két font kénkövet, két font babért, két font fekete egerfalevelet, hét nagy páfránygyökeret, (Fahrenwurzel) és két ennyi nadályfüvet jól porrá törve, 's egymással jól összekeverve a' juhok sónyaladéki közé kell keverni, mellyeket három napokig nem kell megítatni. Négy-öt nap múlva egyet a' beteg juhok közül lekell metszeni, hogy megtudhassa az ember, ha még van e' benne métely. Ha van: tehát az első nyilatás után 14ed nap múlva ismételni kell az orvoslást, melly által bizonyosan elvesz a' métely.

Mások finom porrá tört zsályát, rutát, rozmarint, kénkövet, babért kevernek össze egyenlő mértékben, p. o. mindenikből egy-egy kanállal, 's ezen vegyületből egy keveset a' birkák' sónyaladékja közé kevernek a' métely' kiirtása végett.

Az újabb időkben a' kozmás állatiolajt valódi terpetin olajjal lecsepegtetve, tartják foganatos szernek a gömbölyű, és pántlika féreg ellen minden nemű házi állatainkra nézve.

Egy kőlombikba t. i. üregének $\frac{2}{3}$ dáig marha-, vagy szarvas szary, vagy akár ló, és más marha köröm rakatik, és a' közönséges szokás szerént lepároltatik. Azon fekete, bűdös, kozmás olaj, melly az előedénybe csepeg, félre töltetik, és belőle egy font három font tiszta terpetin olajjal vegyittetik, melly vegyület négy napig állván, üveg lombikban lecsepegtetik. Minek utánna $\frac{3}{4}$ része lecsepegett, abban kell hagyni a' csepegtetést, és a' lefolyt olajt üvegbe töltvén üveg dugaszszal zárva jól eltartani.

Ha már ezen szert a' juh' orvoslására akarjuk fordítani; tehát ezen állatot néhány nappal előbb könnyű, és igen mértékletes tartásra fogjuk; azután pedig reggel a' leirtt szerből egy köntöt borsfü forrázatban neki beadunk. Három óra múlva mézklisztért kap a' beteg állat, melly ha foganatlan marad, másadszor, 's harmadszor is ismételtetik. Eledelt csak a' klisztér' foganatja után két óra múlva adunk az orvoslás alatt lévő állatnak, 's ekkor is keveset. Ezt tellyes és gyökeres gyógyítás végett öt vagy hat nap múlva ismételni kell.

4. A' P a t k á n y.

A' patkányok gyakran a' juhaklokba fészkelnek, 's megesik néha, hogy a' fiatal bárányokat megsértik. Ezen

alkalmatlanság eltávolztatására leg jobb a' juhalmot fris madárcsere nye (*Bogelfirschen, Prun. avi.*) faággal meghinteni, melly miatt a' patkányok épen nem maradnak az aklokban hanem eltávoznak. Egyébbaránt jobbára azon szereket, és eszközöket is használhatni itt, mellyek a' patkányokról szóló czikkely alatt már fellyeb elő vagnak terjesztve.

IV. A' d i s z n ó k n a k.

1. A' T e t ű.

Ha a' disznók tetvesek, lenpogácsát (lenmagtörkölyt) kell enniek adni, és kívülről olly lúdzsirrál, vagy ennek nem létében lenmag- vagy repcze olajjal megkenni, mellybe öszvetört foghagyma vagon keverve.

Vagy:

Végy ó hájat, keverd öszve egy kevés eleven kénésővel, és keverd az elegyet mind addig, mig a' kenőcs annak jeléül, hogy benne a' kénéső egészen eloszlott, meg nem kékül. Ha a' sertés, elébb jól megmosattván, ezen kenőcsössel mindenütt, a' hol tetvek és serkék mutatkoznak megkenettetik: ezen kedvetlen vendégektől csak hamar megmenekedik.

2. A' B é l f é r g e k.

A' sertéseket is igen sanyargatják a' bélférgek, kivált a' holyagpántlika férgek, mellyek leginkább a' májokban, néha pedig a' lépekben is találkoznak.

Ugyan azon szert kell ellenek használni, mellyet a' juhoknál előterjesztettünk, csak hogy a' sertéseknek valamitkével kevesebbet kell adni. További gyógyítások is ugyan olly módon eszközöltetik.

V. A' s z a r v a s m a r h á n a k.

1. A' T e t ű.

Ha a' tetű a' szarvas marhát meglepi; tehát a' tetves darabokat a' többiek közzül ki kell választani, és más valamelly üres istállóba állítani, 's olly vízzel, mellyben

földi bodza, vagy üröm főtt, szorgosan mosogatni. Fog hagyma lével is jó a' marhát megkenni a' tetvek ellen; vagy Rutát (Weinraute) faolajba megtörni, kiszajtolni, és hasonló kenetként használni.

Vagy:

Végý jó elevenkésesöt, oltsd-meg (törd öszve) éh nyállal, kenjbe vele egy darab rongyot, 's kösd a' marha nyakára. Azomban minekutánna a' rongy levétetik, az állat' nyakáról szorgosan lekell tisztítani az eleven késesöt, nehogy azt benyalja.

Vagy:

Végý fekete dohányt, áztasd-meg vízben, vagy inkább hitvány pályinkában vagy eczetben, és mosd-meg vele a' tetves állatot.

Ezen orvoslásmódokat jó idején kell alkalmaztatni; mert ha a' tetvek erőt vesznek, meg koszosodik, és rühesedik tőlök az állat.

2. A' L e g y e k.

A' legyek, úgy nem különben a' nagyobb és apróbb szúnyogok gyakran annyira reá esnek a' szarvas marhára, hogy az az' azokkal való vesződségben szinte úgy elfárad, mintha erősen dolgozott volna.

A' következő kenőtsnek igen jó fogamatot tulajdonítanak a' legyek ellen:

Végý jó aloét (a' patikában kapni 's nem drága), koloctintet, marha epét, rutát, temjént hasonló mértéknyit, főzd-meg ezen elegyet egy kevés olajban és eczetben, szürd-meg, 's kend-meg véle a' marha szeme körét, és testének azon részeit, mellyeket a' legyek leginkább gyötrennek.

3. A' B ö g ö l y.

A' köz életben két féle bogár neveztetik e' néven, az egyik az úgy nevezett marhabögöly, mellynek olly erős csipő és szívóorra vagyon, hogy azzal az állaton mint valamelly lánczétával sérvet ejt, mellyből egy darab ideig serkedezik a' vér. Ezen kegyetlen bogár, kivált meleg időben annyira kínozza a' szarvas marhát, hogy az gyakran elszalad a' legelőről magának menedékhelyet keresni.

A' marha bögöly ellen ugyan azon szert használhatni, melly fellyeb a' legyek ellen ajánltatott.

Vagy:

Fenyőtobzot (a' csapforma fenyő magrejtőt) főzd-meg vízben, 's minekutánna meghült, márts levébe mosdó rongyot, 's mosogasd-meg vele a' marhát. Erős szaga és íze miatt nem száll reá a' bögöly.

Sokkal rosszabb, és valóban veszedelmes is a' bögölynek másik neme, melly tulajdonképen, és egyedül csak bögölynek nevezetik. Az előbbtől már első tekéntettel megkülömbözteti magát alkatja, 's formája által; minthogy neki gömbölyeg, rövid, nagyon szőrös teste van. Nem látszik fülánkja, mellyel a' marhát megsérténé, és még is jobban fél tőle a' marha, mint sem a' legvérengzőbb csípő légytől. Ezen utóbbi csak csípésével nyughatatlanítja az állatot; a' tulajdonképen nevezett bögölynek pedig még csak a' dongásától is rémül, és irtózik a' marha.

A' csípő légytől csak akkor bódúl-meg a' marha, ha testének valamely igen érzékeny részét sérti-meg; de a' valóságos bögölytől azonnal megbőszül, és futásnak ered, mihelyt azt közel érzi. Valamely titkos természeti öszlön mintegy tudtára adja a' marhának, miért kell tartania ezen bogártól, bár annak munkálatját sohasem tapasztalta is. A' bögöly t. i. a' marha hátán lebeg, és reája tojik, a' hol tojása a' szőrhöz ragad, és utóbb kikél. A' kikelt bögöly kukacsz a' marha' bőrébe vési magát és tulajdon nemű daganatot formál, és tellyes kukaczkorában a' marha nedveiből táplálja magát. A' daganat' lyuka folyvást nyitva marad, melly szerént a' bögölynyü mindenkor küzöcsülésben vagyon a' szabad levegővel. Midőn elváltozása' ideje közelít, kibúvik, a' földre pottyanik és bábbá változik.

Vagynak, a' kik azt vitatják, hogy egynehány bögölynyü, melly a' marhán nyilt dudorodásban tanyázik, nincs ártalmára az állatnak, sőt annak nevedésére, és gyarapodására szolgál; azomban ez minden esetre idegen szer és tisztátalanság az állati testben, melly soha sem lehet oka a' gyarapodásnak; hanem mindenkor kártékony: ha pedig 30—40 nyü szívja a' szegény marha nedvét, el is veszhet bele sorvadás által.

Leg jobb eszköz ellene az istállón tartás; de az által is elejét vehetni, ha a' marhák azon időszakban, midőn a' bögöly tojik szorgosan megakartatnak, és keféltetnek.

4. A' B é l f é r g e k.

Néha a' szarvas marhát is nagyon elsanyarja a' béléreg. Ellene ugyan azon szert kell használni, melly a' juh béléreg, és más mindennemű házi állat gilisztája ellen szolgál, csakhogy abból egy nagy szarvas marhának 8 latot kell beadni. Az utóorvoslás szinte úgy megy végbe, mint a' juhoknál.

VI. A' L o v a k n a k.

1. A' T e t v e k.

Ha a' ló tetves, gyakran rázza a' fejét, vagy dürgölődzik vele. A' ló tetű ellen végy fris fenyő hajtást, törd apróra, tölts reá jó lúgot, keverj közé vitriolvizet, és mosogasd vele a' ló' serénnyét, fejét, és farkát. Azon esetben, ha fenyőhajtást nem lehetne találni: végy ó erős eczetet, tégy belé egy kevés vitriolt, 's mosd-meg vele lágy melegen a' lovat kétszer vagy háromszor.

A' csikóknak, mellyek a' tetvek miatt nagyon hátra maradnak nevededésükben, elevenkéseső kenőttssel megkentt gypott madzagot vagy fűzöt szokás a' nyakokba akasztani, úgy mind azon által, hogy szájjokkal hozzá ne nyúlhassanak. Vagy egy mogyorót elevenkésesővel (higanyal) töltve bőrbe varrnak, 's a' tetves csikó' nyakára kötik.

2. A' L é g y.

A' lovaknak a' legyektől és szúnyogoktól való megmentésére végy két-három marok diófa levelet, tölts reá 2—3 meszszeled hideg lágy vizet, 's hagy rajta állani egy éjjel; más nap reggel töltsd fazékba, és forrald egy fél-tály óráig. Mihelyt meghül, azonnal hasznát veheted.

Egy szivacs (spongyia) t. i., vagy valamelly rongy a' főzetbe mártatik, és minek előtte a' ló az istállóból kivezettetnék, érzékenyebb részei, jelesen: a' füle' küze, nyaka, oldalai, és egyéb hasonló részei ezen főzettel bekenettetnek.

Az üröm, fenyőtoboz, foghagyma nyirfa-bimbó 's t. e. vízben megfőzöttetvén, csak-nem hasonló szolgálatot tesznek.

Vagy:

Szakaszk-i kenderplántát, 's dörgöld-meg vele a' lovakat, a' mit töklevéllal is szokás tselekedni.

Vagy:

Csipdesd-el a' bodzafa hajtás' hegyeit, vagy más zsenge részeit, sajtold-ki a' levét, keverd össze disznózsírral, míg kenőttse nem válik, 's kend-meg vele a' lovakat.

Vagy:

Szerezz 7 lat vadmacska-zsírt, tégy hozzá 6 lat üröm, és ugyan annyi balbafú levét, 's tedd a' tűzre a' vegyületet, 's főzd addig, míg a' nedv el nem párolog, és a' zsír jól zölldé nem válik.

Keverj közre azután egy lat finom aloeport, 's a' kenőttsel kenj-meg egy darab rongyot, melyet tégy-el szükséges haszonvételre. — Minekelőtte a' lovak megnyergeltetnének, vagy felszerszámoztatnának: ezen zsíros ronggyal, különösen azon tájakon, melyeket a' legyek leginkább megszoktak lepni, szőrmentében is, visszára is, megkenettetnek. Jó, ha az ember hoszszú útra illy kenettű rongyot visz magával, melyet, ha szagát 's ízét veszti, a' kenőttsel újra meg kell kenni. A' vadmacska-zsír valamelly esmerős vadásztól kell venni; mert másként könnyen megcsalathozhatik az ember.

Ha a' fenn rendelt kenőttsel rendszeren, 's mértékletesen bánunk; tehát az az egész legyezés' idején elég 4—6 ló' védelmére.

Ezen szer, már gyakran megpróbáltatván, és használtatván, igen jó foganatúnak tapasztaltatott.

3. A' L ó b ö g ö l y.

A' lóbölgölynek két neve van, melyek közül egyik a' ló-zsódérjára és térdjére, a' másik pedig a' ló-ajakira rakja tojásait. A' ló azután történetből lenyeli a' bölgöly-tojást, melly a' gyomrában kikél. A' bölgöly-kukacok a' fejeken lévő éles agyarakkal a' gyomorhoz kapaszkodnak, 's mind addig benne maradnak, míg elváltozások' ideje el nem érkezik. Ekkor a' beleken által kimásznak, 's a' földre hullanak, mellyben bábbá változnak.

Ha a' ló' gyomrában sok illy kukacz vagyion; tehát gyomor-gyulladásban elvesz. Az illy dög' felbontatásakor, néha száz meg több bölgöly-pondró mintegy öszvegombolyodva találhatik egygyütt.

Hogy a' lovak ezen veszedelemtől menten tartathassanak; valahányszor haza érkeznek, minekelőtte az istálló-

ba vezetnének, jól meg kell vakarni, és kefélni a' térdeket, nyakokat, és zsóderjokat, hogy a' bögölytojáást elne nyellessék.

4. A' B é l f é r g e k.

Ha a' lóban sok féreg élődik, rendszerént elgörhese-dik, és végre e' baj miatt el is vész.

A' lovakat külömbféle férgek szokták meglepni, és sanyargatni, mellyeknek jelenlétét bizonyos esmertető je-gyekből észre lehet venni, 's ellenek a' következő szereket kell használni.

Ha valamelly lónak a' bele' végén egy főtt babhoz hasonló nedv lögg, a' ló hátára dül, és fetreng, 's álgür-cse vagyon: tehát végy egy marok veres kőrontó füvet, (Saxifraga L.) ugyan annyi parlagi tyúkszemet, két ma-rok paperszény füvet, (Anagallis arr.) egy lat csalány magot (Thlaspi bursa pastor.) két marok tormát, egy ma-rok páfrány gyökeret, főzd-meg mind egy itsze borban 's egy itsze eczetben, 's lágymelegen add-be a' lónak.

Ha ellenben a' ló hevesen fetreng, oldalait harapdál-ja, száját feltátja, a' nyelvén hab mutatkozik, hátulsó lábaival hasát rugdalja: tehát végy három marok barack-levelet, főzd-meg egy pint téjben, vess hozzá 1/4 lat ördög-szart, 's add-be a' lónak egyszerre.

Vagy:

Végy egy marok bikkfa levelet, 's ugyan annyi bod-zafa levelet, főzd-meg jól vízben, 's minekutánna meg-húlt, adj-be belőle a' lónak egy jó pohárral. Ezenkívül adj neki az abrakba keverve kerti-borókat, abrut-ürmöt, hajlart, és 6—7 napig ivó-vizében egy marok sót.

Ha a' ló éppen nem akar enni, 's éppen nem emészt-het; azonkívül pedig a' farkát szünet nélkül csóválja, 's hátúlját a' falhoz dörgöli: akkor minden esetre jó az em-lített szereket használni.

Egyébbaránt a' juhnál ajánlott féreghajtó szer a' lo-vaknak is fogatosnak tapasztaltatott. Egy nagy lónak tudniillik azon olajból hat latot, a' középszerűnek négyet, a' kitsinynek 's gyengének pedig kettőt kell adni. A' csi-kóknak csak egy köntöt kell beadni borsfű forrázatban, melly az idős lovaknál elmarad.

IV.

Azon állatokról, mellyek a' kertben, és me-
zón tesznek kárt.

I. A' K e r t b e n.

1. A' H a n g y a.

A' hangyák tetemes károkat okoznak kertjeinkben. A' virágok, és más gyenge plánták elaszna, ha a' hangyák alájok, vagy melléjük lészkelnek. A' körtvélyt, szilvát, barackot 's t. e. élelmünkre nézve haszontalanokká teszik, sőt magoknak a' fáknak is ártanak. Ennélfogva ellenség gyanánt tekintetnek, és vagy elűzttetnek, vagy elmellőztetnek, vagy pedig kiirtatnak.

Elűzésükre semmi-sem foganatosabb, mint a' halzsír, vagy heringlév; vagy hamut, dohányport, vagy pedig kávéalját kell elűzésükre hinteni.

Vagy:

Végy két rész kénkövet (Origanum vulg.) és egy rész közönséges majoránát. Ezen füvet gyenge tűznél szárítsd-meg annyira, hogy könnyen porrá dörzsölthetsek; a' kénkövet pedig törd-meg magányosan, azután keverd össze mind a' két port, és imígy használd:

A' fa' töve körül, a' mennyire hangyák mutatkoznak, felporháltatik a' föld, azután a' pusztátska fatöve meghintetik az említett porral, 's a' földdel össze keverve a' fa' tövére takaríttatik. Jó foganatját gyönyörködve tapasztalja az ember. Minthogy ezen por nem drága, nem igen kémélve kell vele bánni. Alkalmatlan időben meg is lehet vízzel nedvesíteni, és ha a' hangyákat egyszerre elnem űzi, másodsor sőt harmadsor is ismételni kell, mellyre bizonyosan kívánt foganatja következik.

A' hová (Kerbél) turbolya vettetik, ott bizonyosan nem mutatkoznak a' hangyák; melly ágyakat tehát a' hangyáktól különösen magakarunk védelmezni, foglaljuk-be ezen plántával.

Hogy a' hangyák a' fákra fel ne mászszanak, vagy ott megfogattassanak, marha epével meg kell kenni a' fák' de-
rekát.

Vagy:

Kulimázzal, vagy szekér kenővel a' fa' derekát egy arasztnyira körül kell kenni, 's a' kenés fölé körös-körül finomúl elszálalt gyapjút kötni öly formán, hogy a' gyapjú' végszájai alulról a' kenetre hajóljanak.

Vagy:

Megkell a' fa' derekát krétával, vagy veres kővel kenni, melly szereket a' hangyák nem szenvedhetnek-el.

Vagy:

Keverj öszve égett bort vízzel, 's tégy bele kéménybeli kormot, 's öntsd-meg vele a' fát, vagy kend-meg vele a' derekát.

A' párkányfákra, különösen pedig a' baraczkfákra nézve, mellyeken a' hangyák legtöbb kárt szoktak okozni, a' következő igen könnyű, és biztos szert ajánlja a' tapasztalás.

Jó kemény papírosból számos töltéért kell tsinálni, 's mindeniknek a' végére mézet mázolni, 's a' fákra alkalmas helyekre elrakogatni. A' méz' szaga a' hangyákat rémítő számosan öszve csődíti. Némelyek közülök mintegy ör álláson a' papíros kürt szélén vigyáznak, és minden vélhető veszedelemre zsbajt indítanak; a' többiek pedig ott benn lakoznak. Mihélyt az ember észre veszi, hogy a' papíros tekertsbe számosan öszve gyültek a' hangyák, azonnal öszve tekertséli és nyomkodja a' papíros kürtöket, 's a' tűzbe rakja; helyettek pedig a' hangyafogás' folytatása végett másokat rak-fel.

Majd nem hihetetlen, melly számtalan hangyát lehet így rövid idő alatt csekély vigyázat mellett is elfogdosni.

Egy más csalhatatlan eszköz abban áll, hogy rongy darabok halpénzzel (halpikkelyel) és halbéllel megkenetnek, azután megszáráttatván, alatt a' fa' derekára kötnek. Ha ezen pólyán felakarnak mászni, vissza kell térniük; de gyakran nem vesznek magoknak ere időt; hanem hanyatt hullnak vissza.

E' következő szer is jó:

Olly pecsenye csontot, mellyen imitt-amott még egy két száлка hús vagyon, olly helyre kell tenni, a' hol a' hangyák tartózkodnak; azután pedig, midőn már seregesen reá rakodtak, toll seprővel vízzel féljg tölt fazékba seperni, 's a' vízbe fojtani, 's a' csontot fogás végett vissza tenni mind addig, míg hangyák mennek reája.

Vagy:

Három ökölnyi friss égetett meszet a' hangya-fészekbe kell ásni, azután reá vizet tölteni. Ez által a' mész meghevül, és széllyel omlik, melly által a' hangyák rész szerént elégnek, rész szerént pedig annyira, a' mennyire mehetnek, elűzetnek.

Vagy:

Egy üveget, mellybe egy kevés méz töltetett, vízzel félig töltve a' hangya-fészekbe kell tenni, vagy pedig a' fákra kötözni, a' hol seregesen belé tódúlnak, 's belé-fúlnak.

Vagy:

Boríts csirkéket borítóval hűss időben, midőn t. i. a' hangyák zsibbadtak, a' hangya-fészekre azon idő tájban, midőn a' hangyáknak tojások vagyon: a' csirkék, vagy akár tyúkok, a' hangyát és tojását felezzik.

Telleyes kiirtások végett legjobb tavasszal vagy őszszel, nedves időben, reggel, vagy estve, midőn egygyütt szenderednek, fészkeket sulyokkal őszve zúzni, 's ezt, ha ismét hangyák mutatkoznának, ismételni.

Ha a' hangyák a' virágot, vagy más cserépbeli plántát elrongálják: tehát legjobb olly virág és plánta cserépeket tsináltatni, mellyeknek az alsó karimája körüskörül üres csatornát formál, mellyben az eső, vagy öntöző víz megállapodván, a' hangyák' útját elállja.

2. A' F a p a l o s k a.

A' fapaloska, a' hol nagyon elszaporodik, iszonyú károkat okoz, kivált a' barackfákban, mellyek általma miatt feketeségbe esnek.

Az illy fák az által gyógyíttatnak-meg, hogy Decemberben olajjal megkenettetnek. E' miatt némelly ágok, 's bogok elvesz ugyan; de ismét szép új csemetéket hajtanak, 's azokat a' fai paloska nem egy könnyen lepi-meg.

Egyébbaránt eczettel is könnyen elűzettetnek, ha azal a' fák meglocsoltatnak, vagy fecskendeztetnek.

3. A' L e v é l t e t ü.

A' levéltetveknek, kivált a' hol számosan pezsegnek, kártékonyasága szembetűnő. A' nedveknek kiszopogatása által gátolják a' plánták' nevedését, és gyarapodását, mellyeknek végre kiveszését is eszközlik. A' tapasztalás azt bizonyítja, hogy a' levél-tetvek leginkább a' nyavaly-

gó plántákat, valamint az olyanokat is, mellyek fínom 's igen kövér földben nevednek, szokták meglepni.

Egyébbaránt jelenléteknek az oka rész szerént a' földnek alkalmatlan művelésében, rész szerént pedig a' plánták' tulajdonságában alapodik.

Az első az által eshetik-meg, ha friss, és még ezenkívül heves trágya használtatik, 's ez a' gyökereket éri. Némely plánták, kivált a' mellyeknek házban kell telelniek, épen nem szenvedhetik a' földben a' nyers, rothadatlán, és korhadatlán szert; ide járul még az is, hogy ezen plánták heves szerekkel, jelesen marha-vérrel, juh-ganéjjal, és más e'félével, még pedig forró napfénynél megöntöztetnek.

A legcsalhatatlanabb, 's más részről legártatlanabb szer a' levél-tetveknek akár mikor teendő elűzésére, e' következő:

Petrezselyemmagot kell szárítani a' kemenczében, 's azután porrá törni. Ezen porral néhányszor jól meg kell hinteni a' plántát. Ekkor azomban mind a' plántának, mind pedig a' földnek száraznak kell lennie, és legalább két napig szárazan kell maradnia, melly szerént e' szert csak a' cserépbeli plántáknál használhatni.

Vagy a' szegfűvek' megtisztítására.

Végy zöld, vagy akár aszott diókopácsot (dió' külső haját), 48 óráig áztasd, vagy főzd-meg tiszta vízben, 's locsold-meg ezen dióhaj-lével a' szegfűvet; a' levéltetvek elvesznek tőle, a' szegfűnek pedig nem árt.

Mint hogy, a' mint tudva vagyon, a' diófát és annak levét a' bogarak nem szeretik; igen hihető, hogy a' diókopács levét keserősége miatt használhatni olly jó foganattal a' levéltetvek ellen.

4. A' Földi Balha.

A' földi balhák Májusban, meleg idővel pedig már Aprilisban előjönnek a' föld alul, és kiváltképen a' káposzta plántát meglepik. Csak hamar párosodnak, melly után a' nőstény a' plánta-levelek' alljára rakja tojásait, mellyekből rövid idő múlva hatlábú hernyótskák bujnak-elő, 's bábbá válván, néhány hét alatt balhaként jelennek-meg.

A' gyenge káposzta, kártifola, szegfű, és más e'féle plánták az által mentetnek-meg a' földi balha' pusztításától, ha magvaik cserepekbe, vagy más edényekbe vettet-

nek, 's ezen edények olly magasra helyeztetnek, hogy a' földi balha hozzájuk ne juthasson. Minekutánna a' plánta ezen edényekben eléggé megerősödött, elültette-
tik, 's már ekkor nem lepi-meg a' földi balha. Vigyázn
kell, nehogy olly plánták, vagy vetemények ültetessé-
nek a' földbe, mellyek földi balhával, vagy annak tojá-
sával telve vágnak. A' földnek felszántása szinte olly jó
szolgálatot tesz a' földi balha' kiirtására, mint a' vete-
mény magvaknak erős szagú, és keserű szerekl való be-
páczolása.

A' földi balha ellen három font vetemény maghoz,
mellyet vetni készülsz, végy két lat büdös-kő virágot, 's
keverd össze jól. Hadd álljon így ezen keverék 24 óráig;
azután keverj hozzá ismét két lat kénvirágot, 's hadd új-
ra 24 óráig így allani. Végre tselekedjed ezt harmadszor
is, úgy hogy háromszor huszonnégy óra alatt minden egy
font vetemény-magra két-két lat kénkö-virág jusson. Ne-
gyed napon vesd-el a' magot. Midőn a' zsenge plánta ki-
kél, örömmel fogod tapasztalni, hogy azt sem a' földi
balha, sem más hogár, vagy féreg nem bántja.

Minthogy a' földi balha a' fejer retket nagyon szeré-
ti; mind addig békét hágy más gyenge plántáknak, míg
azon elődhetik. Ugyan azért azon plánta közé, mellyet
a' földi balha pusztításától megakarsz menteni, vess fe-
jér retek-magot. Míg a' balha ezen elődik: addig a' ter-
mesztendő plántáid megerősödnek, 's a' balhák' agyarai-
tól azután nem tartanak.

Vagy:

Tégy minden vetemény-ágyba, annak nagyságához
képest egy, vagy több tányért, mellyen egy kevés olaj
legyen. Ha ezen edény fejer: tehát annál bővebben ug-
ráltnak beléje a' földi balhák, és gyakran 24 óra alatt an-
nyit fognak az olajos tányérok, hogy a' balha azoknak a'
fenekét egészen ellepi.

Hogy a' földi balha a' plánta-ágyak' pusztításától el-
mellőztessék; az ágyakba hozszan, és szélteben vagy ke-
resztben, a' mint alkalmasabbnak találtnak, keserű sa-
látát, vagy is saláta tormát (*Lepidium sativum* L.) kell
vetni. Ezen plánta, bár melly keserű is, igen kellemetes
eledele a' földi balháknak úgy, hogy azt mindenkor, még
esős időben is úgy meglepve találja az ember, mintha
reája hintették volna. Ezen plántán jól lakva elődnek, és

más veteménynek észrevehetőleg békét hagynak a' földi balhák.

Vagy:

Minekutánna a' mag elvettetik, a' földet le kell taposni, és midőn már a' plánta kikelt, minden egy fertály fontnyi elvettett magra fél font dohányt venni, 's azt 4—5 pint vízben megfőzván, vele a' vetemény-ágyat megöntözni. Ettől csak hamar elvész a' földi balha.

Vagy:

Minekutánna a' föld, melly vetemény alá van rendelve, felásattatik, három, négy nap bántatlan hagyatik; azután pedig tyúk-ganéjjal meghintetik, 's az ágyak egy kisség felhalmoztatnak úgy, hogy az elhintett tyúk-trágya a' földel egy kevéssé befűdössék. Ezután elvettetik a' plánta-mag, és bégereblyéltetik. Még a' magnak kirakott káposzta-virágát is meglehet hinteni a' balhák ellen tyúk-trágya porral, melly által a' mag annál épebben kiformalódik, és megéri. A' csipkés káposzta; és más plánta közül is elűzhetni a' földi balhát az által, ha közikbe tyúk-trágyát hintünk.

Vagy:

Végy elő egy jókori edényt (kádát vagy hordót), tölts beléje két akó marha-ganéj levét, vess beléje egy jó marok ürmöt, ugyan annyi kakukfüvet, 1/4 font öszvetörtt (rontsoltt) ioghagymát, 4 font elhasznált cserport, egy font konyha, vagy kémény-kormot, és egy virág-eserép galamb-ganéjt. Hadd álljon ezen elegy egy hétig; azután öntözd-meg vele verőfénytelen időben azon vetemény-ágyakat, mellyekre a' balhák reájok estek.

A' pontosan, és ismételve tett próbatételekből az sült-ki, hogy a' földi balha a' marha-trágyát, és meleg verőfényt szereti. Ha tehát a' magnak való káposzta-torzsa, vagy répa marha-trágyába ültetetik: azonnal meglepi azt a' balha, mihelyt virágba indul (mint a' fiatal plántát, mihelyt kikél). Ennélfogva ezen gondolat ötlött a' gazdák' eszébe, hogy a' magnak való káposzta-torzását, 's más e' félét disznó-trágyába, és valamelly árnyékos helyre ültessék-el, és azokat, szinte mint a' veteményt, mindennap délben, midőn a' nap legforróban süt, nem pedig, a' mint szokásban vagyon, estve, midőn a' balhák már jól vagynak lakva, vízből, disznó-ganéjléből, mészből, hamuból, tyúktól, és galamb-ganéjből, úgymint valamely edényben poshasztott elegyből származott lúggal

meglocsolják. Ezenkívül a' káposzta magot új gyepszegésbe vetették, 's nem oda, a' hol előbbi esztendőben. Ezen gazdálkodásnak igen nagy hasznát tapasztalták néhány esztendő óta.

Vagy:

Áztass néhány óráig vízbe ürmöt, 's rakd ezen szivadéka azon ültetni való plántákat, mellyeket a' balhák ellen védni kívánsz néhány órára, de leveleikkel úgy, hogy gyökereket ne érje a' nedvesség. Egynehány reggel egymás után öntözd, vagy locsold-meg e' keserű vízzel a' répa és dohány plántát, 's mentt lesz a' balhától.

Ezen szer számos tapasztalás által jónak találtatott.

Egy kertészség kedvelő, egykor egy párkányozatot olly plántaföld körül, mellyben a' földi balhák kártékonykodtak, olajos festékekkel befestette. A' festék lassan száradott-meg. Midőn nappal a' plántát a' balhák ellen megöntözték, elugráltak a' plántáról, és számtalanon a' párkányozatra szállottak, a' hol az olajfestékbe ragadván, elvesztek.

Ezen történetnek azután imígy vette hasznát:

A' vetemény-ágyba 1 1/2—2 lábnyi távolságra hajómázzal bemázolt deszkákat állíttatott, ismét más deszkákba pedig imitt-amott pálczákat tűzetett, mellyek ragadó szerrel megvoltak kenve. Néhány nap alatt, még minke-előtte szaporodásokat eszközölték volna az ártalmas állatotskák, gyakor öntözés által az ugrálásra, 's költözködésre nógattatván a' mázolt 's ragadós deszkák és pálczák által elfogdosatnak.

5. A' Borsóbogár. (ErbsenEäfer.)

Eredeti hazája Éjszak-Amerika, a' hol olly hatalmas pusztítást tesz, hogy némely vidékeken a' borsó természet miatt abban kellett hagyni; mindazonáltal néha nálunk is nagy számmal megjelenik, és tetemes kárt okoz.

Minden védszerek között a' következő legjobbnak tapasztaltatott:

Minden egy véka vetni való borsóhoz végy négy marok fris ólatlan meszet, melly még nem repedezett-meg a' levegőn, törd össze apró babnyi darabkákra. Továbbá végy ugyan annyi hamut, és konyha sót.

A' borsó tenyéryire elteríttetvén, öntöző kannával olly vízzel megöntöztetik, mellyben négy lat gáliczkó, vagy kékkő olvasztatott-fel,

Minekutánna a' borsó jól megöntöztetett, és jól általázott; tehát a' mész, hamu, és a' só föléje hintetik, és lapáttal olly szorgosan üszve kevertetik, hogy minden borsó egyformán részesüljen a' páczban. Ezután halomra szóratik a' borsó, és 8—12 óráig úgy hagyatik.

Ha valaki más nap reggel akarja vetni borsóját, előtte való estve; ha pedig délután akar vetni, korán reggel ugyan a' vetés' napján teszi-meg a' páczolást. De ha valamely eset által gátoltatik a' vetés: a' borsó rakást elkell teríteteni, melly állapotban néhány napig jól eláll a' vetésre.

6. A' S á s k a.

Ezen veszedelmes állat néha irtóztató táborral lepi-el a' mezőt, a' hol mindent, a' mi eleibe kerül, megemész. Zürgetéssel, csengetéssel, lövéssel szokás egy hátrából a' másikba üzni. Legjobb oda, a' hol megszállottak, kivált ha nagy táborral vagynak, sertés-csordát hajtani, melly szaporán felfalja a' pusztító sáskát.

7. A' N y ú l.

A' konyha-kertekben, fa-oskolákban, szinte mint a' gyümöls-kertekben is tetemes károkat szoktak okozni a' nyúlak; a' káposztát, és más e'féle zöldséget megeszik, a' fiatal fák' haját és csemetéit megrágnak, 's így azokat már eleve megsebesítik, vagy el is rontják. A' konyha-kertekből az által vadíttatnak-el, hogy a' káposzta és más egyéb zöldség közé, helyvel, közzel olly póznák helyeztetnek, mellyeken szalonna, kolbász, és hús füstöltetett a' kéményben. Ennek a' szagától elindúlnak a' nyúlak, 's békét hagynak a' zöldségnek.

Vagy:

A' mit a' sajtról lefaragsz, szinte mint azon vizet is, mellyben a' sajtot megmosod, tedd-el plánta ültetésig. Ültetés' idején keverj a' sajtmoslékba annyi iszapot, hogy belőle sűredék váljék, mellybe az ültetendő plánták' gyökere beléje mártatik. Az illy készüllettel ültetett plántákhoz nem nyúl a' nyúl; sőt a' tapasztalás' bizonyossága szerint az illy káposztás-kertben tanyát sem ver.

A' fiatal fáknak a' nyúl-rágás ellen legjobb védszere, melly a' fáknak sints ártalmára, e' következő:

Végy mosó, vagy lágy szappant, főzd azt a' maga lúgában, mellyel t. i. készítettett, mind addig, míg a'

szappany és lúg egészen nem egygyesülnek. Főzéskor szorosan kevergetni kell az elegyet, hogy egyforma tetemmé váljék. Minekutánna meghűlt, kenj-meg vele egy hétig naponként mindennemű fiatal fát.

8. A z E g é r.

Az egér is sok kárt tesz a' kertben. Ellene sokat lehet alkalmaztatni azon szerek közül, mellyek fellyebb a' házi-egerek' elpusztítására ajánlottak; ezeken kívül pedig még a' következő is jó fogatúnak tapasztaltatott.

Főzz tölgyfa hamuból jó erős lúgot, 's minekutánna a' hamu leülledett, szürd-le róla a' lúgot, 's áztass benne rozs, búza, árpa, vagy kukoricza szemet, vagy akár fa magot, 's m. e. 24 órálg, 's hintsd-el a' kertben az egér-lyukakba, és körülöttök a' lúggal páczolt csaleledelt.

9. A' Cserebogár, (cserebűly, cserebók.)

A' cserebogár gyakran olly irtóztató pusztítást tesz, a' fák' leveleit elemésztvén; hogy a' hajdankor ellene, mint valamelly átok ellen fogadásokat tett, penitentiát tartott, és búcsút járt.

Rendszerént Májusban jön elő, melly időben azonnal pusztításához kell fogni, melly szerént, minthogy csak Június' elején kezd párosodni, 's ez által szaporodását eszközölni, egész nemzetségeit ellehetne veszteni. A' gyermekek, pásztorok, és más veszteglők csekély bérért számtalant öszve szednének, annál is inkább, minthogy a' fáról könnyen lerázhatni, és öszve szedhetni. Ezt azonban mennél előbb kell tselekedni, minekelőtte párosodáshoz, és tojáshoz kezdene a' pusztító bogár, még pedig vagy korán reggel, vagy pedig délben, midőn elvagyon bádjadva, és szendereg.

Azomban nem kell azt gondolni, mintha a' cserebogár közpusztításának a' haszna már a' következő esztendőben nyilván kitetszenék; mert a' csimaszok (csere kukacok), mellyek a' cserebogár' tojásaiból lesznek, négy öt esztendeig is a' föld alatt élődnek, azután változnak bogárrá, és így jönnek elő nagyobb pusztításra, és további szaporodásra; mellynél fogva csak négy, öt esztendő múlva tűnik szembe a' közpusztításra fordított szorgalom' haszna, melly ennyi idei iparkodásnak is gazdag jutalma, ha a' cserebogár majd-nem egészen kiirtatik.

Az öszveszakolt cserebüllyel halat, tyúkot, és sertést étethetni, csak hogy a' két utóbbi víz nélkül ne szűkölködjék; mert reája nagyon szomjúzik az állat.

A' varjúk igen jó szolgálatot tesznek a' cserecsimaszok' kiirtásában; mert midőn a' földet szántják, seregesen bejárják a' barázdákat, és az eke által felforgatott cserebülő csimaszokat feleszik.

10. A' F ü l m á s z ó.

Ez leginkább édes gyümöltsel, 's a' plánták' gyenge leveleivel élődik. A' virágokat, jelesen pedig a' szegfüvet igen szereti meglepni, mellyet pocskosan el-is rongál. Minthogy repül, nem mellőzheti-el a' szegfűtől, és más virágoktól az által, ha azokat pamuttal körül veszszük. Legjobb papíros-csővet, egy újjnyi hosszúságú bodzafa csövet, disznó-körmöt, 's több más illyeseket olly formán rakni-el a' virágok körül, hogy nyílások a' földre boruljon. Éjjelre ezen üregekbe veszik magokat a' fülmászók, a' honnan azután könnyű azokat kipusztítani.

Különös ártalmára vagynak a' fáknak is; mert ha a' fa csak egy kevéssé hámlik is meg, azonnal beléje veszik magokat, 's végre egészen elrontják azt.

11. A' P a t k á n y.

A' patkány sem kevés kárt okoz a' kertben, kivált a' gyepüzeti, vagy párkányozati fákon, mellyeknek a' gyümölcseit igen ügyesen öszve tudják gyűjtögetni. Jó tehát ellenek friss madár-cseresznye ágakat rakni oda, a' hol járnak, vagy tartózkodnak. Ennek a' szagától annyira irtóznak a' patkányok, hogy attól csak szaporán eltávoznak. Ez a' vakandokok' elmellőzésére is jónak tapasztaltatott.

12. A' F ö l d i G e l e s z t a.

A' földi geleszta ugyan jobb részen kövér iszappal él; de mind e' mellet a' gyenge plánták' gyökereit is meg-rágja, sőt a' gyenge plántákat néha szinte a' föld alá húzra. Ennélfogva nem örömet látja azokat az ember a' konyha-kertben, és virág-ágyakban; ámbár azon kis esetbeli hasznót tesz is, hogy a' földet porhálják, melly által azomban néha a' gyenge plántát ki-is túrják. Az által lehet kevesíteni, hogy estve, midőn a' földből előbújnak, lámpásnál öszve szedetnek, 's vizes fazékba vet-

tetnek. Mész vízzel, valamint diófa levél, vagy dióko-
pács főzettel is a' föld felé csődítettnek. Egy más eszköz
azoknak kiirtására abban áll, hogy három singnyi pálczát
mellynek a' vége megvan hegyezve, fél rőfnyire a' föld-
be tűzünk, 's azt ide oda csavarjuk, mintha azt erőszak-
kal kiakarnánk a' földből feszegetni. Minden földi gelesz-
ta, melly a' föld' rengését észre veszi, elő mász azt vél-
vén, hogy körülötte vakondok turkál (mert a' vakondok
természetes ellensége a' földi férgeknek); ezután üszve-
szedhetni, és elpusztíthatni.

13. A' S z ö l ő Z s i z s i k.

Ezen kemény héjjú bogár mintegy akkora, mint a'
búza szem, 's kékes-zöld, fénylő fedő-szárnya vagyona. A'
szőlős vidékeken eléggé esméretes, a' hol gyakran irtóz-
tató károkat szokott tenni.

Tavaszzsal, midőn a' szőlőtő hajt, eljönnek ezen bo-
garak a' föld alul, és párosodnak. Ezután a' nőstények a'
szőlő - levelekre rakják tojásaikat, mellyeket valamely
pókháló forma fonattal bevonnak; a' szőlő-levél szárának
egy részét elrágják, mellyre a' levél üszve göngyölődik,
és elszárad. A' tojásból kikelt kukaczkok vagy lárvák szin-
te mint magok a' zsiszikék is, szőlő-levelet és virág-bim-
bót esznek. Júliusban, vagy Augustusban a' zsiszikék el-
vesznek, kukaczaik pedig ősz felé a' földbe bújnak, a'
hol, azután bogárrá változnak.

A' tapasztalás azt tanítja, hogy ezen állatok legin-
kább azon szőlő-hegyeket lepik-meg, mellyeknek a' föld-
je nagyon megvagyona trágyázva.

Még eddig a' zsiszik tojást rejtő göngyölödött leve-
leknek leszedése, és megégetése, legbiztosabb eszköz ezen
kártékony állatok' pusztítására.

14. A' H e r n y ó.

A' hernyónak már harmadfél ezer fajjánál több esmé-
retes, és még ezen kívül napról-napra újabb nemei fe-
deztetnek-sel.

Minden hernyó tojásból származik, néhányszor meg-
hámlik (levetkőzik), bábbá válik, végre olly pillangóvá,
vagy lepkévé változik által, mint a' mellynek tojásából
eredett.

Ezen bogarak három nemre osztatnak, t. i. a' nap-
pali, szürkületi, és éjjeli pillangók, vagy lepkék' nemei-

re. Mi is ezen felosztást követjük, 's mindenik nemből a' legártalmasabbakat, mellyek t. i. kártékonyságok miatt leginkább megérdemlik az üldöztetést, tekintetbe, 's üzőbe vesszük.

1. Nappali pillangók.

Azon hernyóknak, mellyekből lesznek, mindnyájoknak tizenhat lábok vagyon, 's fonat nélkül válnak bábbá. Némely fajai egy nyáratszaka kétszer háromszor is szaporítanak.

Közülök legkártékonyahb:

1. A' F a i L e p k e.

Ez egy a' legesmeretesebb pillangók közül. A' nőstény nyár' közepén néhány száz sárga tojást rak gömbölyű rakásokba a' gyümölcstfák, galagonya és kökényfa leveleire. A' hernyók már őszszel kikelnek tojásaikból, és egy közös sűrű fészket fonnak, mellyben télen a' hideg, fagy, és egyéb téli viszontagságok ellen hátországban lehessenek; azon leveleket, mellyen fészkestül egygyütt tanyáznak úgy hozzá fonják a' fák' ágaihoz, hogy le ne essék. Tavasszal korán felébrednek, meleg délben előbúznak, 's legelsőben a' gyenge bimbókat eddegélik.

A' fára akgatott dögöltt rákok, vagy a' fának olly vízzel való meglöcsölása, mellyben egynehány dögöltt rák poshadott, hathatós szer ezen hernyók ellen.

Vagy:

Végé elé régi posztó rongyot, mártsd olvasztott kénkőbe, vagdald szeletekre, csiptesd alkalmas pózna' hasított végébe. Ezenkiyül tsinálj több darab papirosból egy jókora tölcser, 's csiptesd azt hegyével egymás pózna' hasított végébe. Gyújtss meg már most a' póznába csíptetett bűdös-köves rongyot, és illendő vígyázattal tartsd a' hernyó-fészkek alá a' papiros tölcserrel egygyütt. Sokat a' hernyók közül már a' bűdös kén és gyapjú-gőz elől, a' többiek pedig a' papiros tölcserbe potyognak. De erre a' tavaszt, még pedig a' reggeli időt kell választani, midőn még mind egygyütt vagynak a' hernyók fészkeikben.

2. A' K á p o s z t a H e r n y ó.

Sárga vaj színéről sárga lepkének is neveztetik. Ezen lepkék Júliusban a' káposzta-plánta' alsó lapjára rakják

tojásait, hogy azokat bátorságba helyheztessek. Ha ezen idő tájban a' káposzta' alsó levelei, melyekre a' pille tojásait rakta, szorgosan leszedetnek: tehát nem igen tarthatni a' hernyó pusztításától. A' hernyó már Augustusban kikel tojásából, és pusztításához fog.

Ezen hernyóknak elpusztítására e' következő szerek, és eszközök találtattak fogatosaknak:

Végy egy öl jénisztért (Pfrimmfraut Genista), vágd üszve apróra, tedd egy hordóba, forrázd-le egy cseher vízzel, 's hagyd egy éjszakán így állani. Más nap reggel ezen forrázatba seprőt mártván, locsold-meg vele a' káposzta-plántát, mellyen hernyók mutatkoznak, és ismételd a' locsolást. A' hernyók elvesznek tőle, a' nélkül hogy ezen lé a' plántának ártana, vagy azt élelemre haszontalanná tenné.

Vagy:

Szedj sok káposzta-hernyót, fűzd-meg vízben, 's üntsd-meg vele a' hernyó lepte káposztát.

Vagy:

A' vetni való káposzta-magot, minekelőtte elvetnéd, áztasd-meg pályinkával vegyített ember vizellebe, mellybe egy kevés kormot is kevertél: tehát egy hernyó sem nyúl kék káposztáéhoz; az áztatás azomban ne tartson tovább egy jó fertály óránál.

A' ki ezt nem akarja tselekedni, az ültetni való plántákat tegye egy időre az említett lébe, szinte azon hasznát fogja tapasztalni.

Vagy:

Vesd-be a' káposzta-ág' körületét kender-maggal, sőt imitt-amott a' káposzta közé is vess egy-egy szem kender-magot. A' káposzta lepkét elmellőzi a' kender' szaga, 's nem tojja-meg a' káposztát. Ezenkívül a' kender-mag-
ra sok madár reá csődül, mellyek a' hernyókat észre vévén, le legelészik.

A' többi nappali pillangók rész szerént nem kerülnek olly nagy bőségben elő, hogy tetemes kárt okoznának, rész szerént pedig olly növényekkel élnek, mellyeknek nem igen nagy hasznát vesszük.

2. Estipillék (Szürkületipillék.)

Ezek között nem találkoznak ollyanok, mellyek különösen kártékonyak volnának, talán a' hárs, és eb téj-

fű pillét, kivévén, mellyek közül az első ha nagyon elhatalmazik, a' hársfákat nagyon elrongálja, és így a' méh-tartásnak is ártalmára vagon. Az eb téjfű pille nem csak ezen plántát, mellytől nevezetét vette; hanem a' veres festő-füvet (buzért) is emésztí.

A' hernyók' szorgos ősze szedésén és elenyészésén kívül még az által lehet szaporodásoknak főképen határt vetni, ha az ember estve ott a' hol repkednek tüzet rak, mellybe seregenként repdesnek, és elégnék.

3. Éjjeli Pillangók.

Ezeknek a' neme legszámosabb, és sokkal kártékonnyabb fajai vagnak, mintsem a' két első nemnek. Legártalmasabbak:

1. A' Faderék Hernyó. (Stammraupe.)

Nősténye Augustusban és Septemberben a' gyümöls és fűzfa derekára négy öt százat tojik egy rakásra, mellyet világosbarna szüszszel beburkol, Tavasszal, midőn a' fák kilevedzenek, kikelnek a' hernyók fészkeikből, és utóbb két hüvelyknyi hosszúra nőnek. Minekutánna a' fák leveleit lelegelték, lemásznak, és sem az élő gypűt, sem pedig a' füveket nem kéméllik.

2. A' Gyűrű Hernyók. (Ringelraupe.)

Ezek korán tavasszal kikelnek, és köz fészket fonnak magoknak; 's innen van hogy az ember tsudálkozik rajta, honnan származtak a' hernyó-fészkek; holott azok télen által, vagy igen korán tavasszal leszedettek. Szent Iván nap táján bábbá változnak, 's Július' végén kis barnasárga pillangó formában jelennek-meg, mellyeknek mind a' két felső szárnyán egy-egy setétbarna keresztvonás vagyou. A' párosodás után a' nőstény a' fák vékony ágaira köröskörül gyűrű formába raggatja ősze barnakék tojásait.

3. A' Fészkes Hernyó. (Nesterraupé.)

Ez már őszzel kikel. Az apró hernyótskák néhány levelekből, mellyeket fonalokkal ősze foglalnak, fészket készítenek, mellyekben telélnek. Ezek azon közönséges hernyók, mellyeknek a' fészkeit őszzel és korán tavasszal a' gyümölsfákról le szoktunk vagdalni, és elégeti.

ni. Sz. Ivánkor bábbá válnak, és mintegy három hét múlva tiszta fejer pillangó formában jönnek elő. A' nőstény hátúlja világosbarna szüszszel be vagyon lepve. Tojásait az ágak közé, és a' levelekre rakják, 's a' mint tudva vagyon, bizonyos pókháló forma barna szüszszel befűdik. Rendszerént már Septemberben kikelnek a' tojásból.

4. A' fagy vagy téli Pillangó.

Ennek széles barnasárga szárnya vagyon, setét vonásokkal keresztül járva. Fagy vagy téli pillangónak azért neveztetik; mivel Octoberben, vagy Novemberben, déli Európában pedig Decemberben jön elő, 's akkor párosodik. A' nőstény a' fák' tövében tartózkodik, 's párosodás után éjjel a' fára mászván, az ágakra közel a' bimbókhoz rakja hátárba verhenyes tojásait, mellyek tavasz felé kelnek-ki, és irtóztató károkat okoznak.

Azon hathatós mód, melly által ezen veszedelmes hernyó szaporodásának, és elhatalmazásának eleje vétetik, abban áll, hogy a' föld felett egy lábnyrá a' fa' derekára egy gyapott-szövet kulimázzal bemázolva köttetik, és mihelyt megszárad újra békenettetik. A' nőstény rövid szárnyával nem repülhetvén, csak úgy mászhat-sel a' fára; e' mód szerént pedig a' ragadós pántlikára ragad, 's rajta a' nélkül, hogy szaporodását eszközölhetné, elvész.

5. A' fodorító Hernyó (Bifeltraupe.)

Ez a' fák', és egyéb plánták' leveit, 's virágait üszve fodorítja, azoknak üregébe veszi magát, ott lakik, és azt rágdálja. Nem egy könnyen találkozik olly fa, vagy bokor, mellyen illy hernyó ne lakoznék. Azt mondják, hogy a' fészkes hernyó a' fodorítónak természetes ellensége, és hogy azt elűzi. Mivel a' fészkes-hernyó koránt sem olly ártalmas, mint a' levél, és virág hajtogató, és ez utóbbit amannál sokkal könnyebben kiirthatni, ezen eszméltetés méltán figyelmet érdemel.

Ezek a' legesméretesebb, és legközönségesebb hernyó fajták, és nemek. A' többiek ellen vagy nem esmerünk tellyes foganatú szereket, vagy csak olly csekély kárt okoznak, hogy kiirtások ügyeletre sem méltó.

Átallyában még e' következő hernyó irtás mód is ajánlást érdemel:

Hogy a' kert jóvendőre a' hernyóktól megmenekedjék, és a' fáktól mindennemű hernyó elmellőztessék, a' kert-

nek valamelly szükségtelen részébe számos dupla (tellyes) szarkaláb virágot kell ültetni, mellyre mindennemű nap-pali, és éjjeli pillangók örömet szállanak úgy hogy rajta esténként száz meg több ül. Ezek mintegy érzéketlen szenderegnek kedvelt virágjokon, úgy hogy azokat kézzel üszve szedhetni, és elemészthetni; vagy lépveszszőket (enyves veszszőket) is rakhatni ezen virágokra, mellyek a' pillangókat elfogdossák, és elemésztk, 's így tojás által való szaporodásokat, vagy a' leendő hernyókat sem-mivé teszik.

15. A' L ó f é r e g.

Ez mind a' kertben, mind pedig a' mezőn egy a' leg-ártalmasabb bogarak közül. A' sertés azonnal megdöglik, mihelyt egy illy lósáskát elnyel. Néha az embert is meg-csípik, ha olly helyen vájkal, a' hol tartózkodnak.

Minthogy a' föld alatt igen szaporán túrnak, és ügye-sen járnak, különösen megkell azokat lesni. Midőn észre veszszük, hogy túrnak, tehát egy ásót a' földbe kell sze-gezni utánnok, hogy lyukjokba vissza ne futhassanak, hanem kénytelenítteessenek a' föld felé ugrani, a' hol azu-tán könnyű velek bánni. Az által is kiidézethetnek bar-langjokból, ha igen nagy hévségben tanyájok fele gyengé-den megöntöztetik. Minthogy a' nedvet igen azeretik, azonnal a' nedves föld területre sietnek. Földalatti járá-sokat kilehet tapogatni, mellyből azonnal előbuknak, mi-helyt abba egy kanálka olaj töltetik.

Továbbá sima mázú cserép, vagy porcelán edényt, vagy akár széles szájú üveget olly formán kell a' földbe ásni, hogy útjokban függőleg álljanak. Ezen edényekbe belé hullnak, és ha azokban lúg, vagy mészvíz, vagy szappanylé vagyon, beléjek fúlnak. Az illy csaledénye-ket reggelenkét megkell vizsgálni, minekelötte repülni erőlködnének, a' mire csak legnagyobb kénytelenségből ve-temednek; mert ha egyszer hozzá szoknak a' repüléshez, akkor mindenkor könnyen megjászák a' fogó edényeket.

Más eszköz a' lófereg, lósáska, vagy lótetű' kiirtá-sára az, ha a' lyuka felkerestetvén, olly vízzel, mellybe nehány csepp olaj öntetett, tele töltetik. Ha a' vizet a' föld eliszsza, és a' lósáska még sem jön elő, tehát újra vizet kell tölteni a' lyukba, de olaj nélkül. Ekkor azután elhagyják az üldözött állatok lakhelyeket, lassan másznak elő, megfeketednek, és elvesznek. Egyáltalán jó azon

helyeket, mellyeken tartózkodnak, olajos vízzel megnedvesíteni, mellytől elmúlhatlanul elvesznek.

A' bűdös-kő virág kenőts, vagy annak nem létében a' terpetin-olaj is, nem csak a' lósáskát hanem még a' tojását is elpusztítja, melly foganatja egygyik előbb említett szernek sientsen.

A' szappanyos-víz majd minden bogárnak ártalmas. Ezt a' lósáska vadászatnál olaj helyett használhatni. Ezen szerre nézve az legjobb, hogy azt nem csak egy két ágy virágnál, hanem egész föld téreken használhatni; mint-hogy egész nagy kiterjedésű vetemény-földet meglehet vele üntözni.

Egy font szappany elég húsz pint vízhez; hanem a' szappanyt előbb meleg vízben felkell olvasztani, azután annyi hideg vízzel jól össze zavarni, a' mennyi egy darab földnek megöntözésére elegendő. Mennél bővebben esik az üntözés; annál bizonyosabban elpusztúl a' lófereg.

Ha Septemberben egy háromszáz négyszegű lábnyi téren olly három, négy gödör ásatik, mellyeknek a' mélysége 2—4 lábnyira, szélessége pedig egy lábnyira terjed, 's ezen gödrök friss lóganéjjal megtöltetvén, fellyülről földdel egyenesen beterítettnek: tehát az első hóharmat után mind ezen ganéj-fészkekbe veszik magokat a' lósáskák az egész kerületből, hogy magokat a' hideg ellen védelmezzék; sőt tojásaikat is illy ganéj-fészkekbe rakják, a' hol azután egész nemzetségekkel egygyütt kézre kerülnek, és elpusztíttatnak.

16. A' C s i g a.

A' mezítelen (kágyilók), és fedelékes (kerti) csigák is sok kárt tesznek a' veteményes kertekben. A' friss óltatlan mészpor, korommal keverve, és a' kerti vagy mezei földre hintve előli a' csigákat, és még ezen kívül a' plánták' nevedését, és gyarapodását is elősegíti. Ha a' vetéscsiga föld nem igen nagy; tehát szappanyos vízzel is kiirthatni a' csigát.

A' káposztának a' csiga ellen való védelmére nints fogatosabb a' következő vegyületnél:

Végy egy pint ganéjlevet, egy lat ásandot (Assa foetida Baid) és foghagymát, a' mennyit akarsz, egy marék össze roncolt babért, ugyan annyi bodzalevelet, és (Eberwur) gyökeret. Hagyd ezen keveréket 3—4 napig ázni; azután márts bele szalma-csutakat, 's hintsd-meg vele a'

plánta-ágyat. A' csigák egyszerre elvesznek tőle, vagy legalább békét hagynak a' plántáknak.

A' mész, gipsz, homok, hamu, korom, fűrészpor és m. e. szerek, mellyek azoknak mászkálását gátolják, és nedves természetűeknek ellenére vagynak, igen hasznosak a' kertben a' csigák ellen, ha az ágyakra hintetnek, annál is inkább, mivel trágya gyanánt is szolgálnak.

17. A' M a d a r a k.

E' következő eszköz legjobb foganattal használtatik a' verebeknek és más madaraknak a' cseresznye fáról, és szőlőről való elidegenítésére:

Végy úgy nevezett zörgearanyat (vékony sárga rézleveget) vagdald-el 2—3 újjnyi szélességű és 5—6 újjnyi hosszúságú darabokra, kötözd össze erős czérnával, és akgasd a' fa' ágaira és bogaira úgy, hogy azokat a' szél lengethesse. Ez olly zörgést okoz, melly miatt a' madarak nem merik az érett gyümölcsöt meglepni.

II. A' M e z ő n.

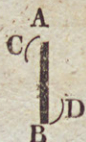
1. A' földi Balha. 2. A' Sáska. 3. A' Nyúl. 4. A' Patkány.

Ezen állatok ellen ugyan azon szereket, és eszközöket kell használni a' mező' védelmére is, mellyek ellenek a' kert' védelmére nézve ajánlottak.

5. A' H ö r c s ö k.

A' hörcsök ellen legjobb foganattal használhatni a' hörcsökfogót.

Ezen hörcsökfogó, mellyel, ha elegendő vagyon, rövid idő alatt számtalan hörcsököt foghatni, egy araszynál valamivel hosszabb és szintolly széles deszkából áll, mellynek a' közepén egy négy újjnyi általmérvűj kerek lyuk vagyon, 's ezen kívülről is belőlről is egy-egy szeg, mellyek közül a' külső alúl, a' belső pedig fellyül áll úgy, hogy mindeniknek a' hegye a' lyuk felé hajól, 's egymástól mintegy két újjnyi távolságra esnek.

Az A B vonás a' deszkalyuk áltméről ábrázolja, a' D az egygyik, a' C pedig a' másik szegét jelenti. Ha a' hürsők a' lyukából, melly eleibe ezen deszka le va-
gyon tűzve, elő jön, a' D szeg miatt sértetlen mehet,
mert nem eleibe, hanem hátra van hajtvva, vagy görbít-
ve; de az eleibe hajlott C szegbe, a' mint az A B lyu-
kon ki akar szökni, megsérti magát. Boszonkodva ugrik
ekkor akkor a' fellobbant állat vissza barlangja felé; de
ekkor már amaz a' szeg t. i. a' D áll ellene, és abba tű-
zódik.

Ha kívülről akar honjába térni, megfordítva ugyan az
történik vele. A' C miatt bemehet, de a' D megsúrja,
s midőn vissza akar szökni akkor meg a' Cbe ütközik.

A' fogó deszkának mind a' két végén barázdája va-
gyon, melly által czövekeknél fogva a' lyukhoz czövekel-
tetik. A' deszkát földdel be kell borítani, hogy a' hürsők
annál bátrabban menjén a' lyukra.

Gotha vidékén, hol 1817-dik esztendőben mintegy
150,000 hürsőköt vesztettek-el, illy deszkákkal pusztít-
ják a' hürsőköt addig, míg a' gabona a' mezőn áll; de
takarodás után, inkább kiszokták azokat ázni lyukaikból
az öszve gyűjtött gabonáért. Egy-egy hürsőklyukban né-
ha 3/4 Pozsonyi mérő gabonát is találnak.

6. A' mezei Eger.

Dr. Schreiber Úr Seebenbergben a' következő
próbát tette a' mezei egerek' elpusztítása végett:

Vett 3/8 font fejei lisztet, 1/2 font disznó-zsirt, és
egy vetes hagymát. Lassú tűznél megpirította ezen rán-
tást, beléje kevert 1/2 font oltatlan meszet, 1/4 font fe-
kete hűnyorgyökér port, (Nieswurzel) 2 lat czúkort, 4 lat
porrá tört üveget, 1 lat farkasbogyó port, és még annyi
zsirt, hogy ezen elegyből labdats-tészta (pilula-tészta)
lett. Ebből borsónyi gömbölyű labdatsokat tsinált, és
száraz időben belőlök egy marékkal egy a' lakásával által-
ellenben lévő szántó-földre hintett. Másnap 43 döglött
egeret találtak a' szántó-földön, mellyek rész szerént fel-
voltak pukkanva, rész szerént pedig erősen felpuffadva.

Ezenkívül sokakat azon szerek közül, mellyek a' há-
zi, és kerti egerek ellen ajánlottak, a' mezei egerek el-
len is jó foganattal alkalmaztathatni.

7. A' V a k a n d o k.

Főzz-meg annyi feltört diót, a' hány vakandok túrás van a' földeden, 1 vagy 1 1/2 óráig egy jó marék bürökkel, és tégy minden egy vakandok lyukba egy-egy bürökkel főtt diót. Ezt a' vakandokok csak hamar megeszik, 's tőle más nap dögölve hevernek lyukaik előtt.

Vagy:

Végy égetett meszet, tedd a' szabad levegőre és verő fényre, de a' nedvességtől mentten tartva, hogy ott porrá omolják. Minekutánna a' vakandok túrások a' réten elteregettetek, észre lehet venni azon lyukákat, mellyeken friss túrás vagyon. Ezen lyukak tehát kiásattatnak, 's mindenikbe egy-egy kanál mész-por töltetik, azután mindenik lyuk ismét jól betapodtatik, hogy a' nedvesség a' meszet ne egy hamar nedvesítesse-meg. Mihelyt a' vakandok túrni kezd, azonnal az orrába, vagy torkába hat a' mész-por, 's négy, öt hét alatt az illy helyen egy sem mutatkozik; sőt némelleyek kiássák magokat a' meszes lyukból, 's kinn megdöglenek.

Egyébbaránt kivenni lehetne, hogy ezen hasznos állatok egy kisség jobban megkéméltetnének; mert úgy látszik, mintha a' természettől arra volnának rendelve, hogy a' kukacoknak, lóférgeknek, 's földi gelesztáknak szerfeletti szaporodását gátolják. Tellyes kiirtásoknak szinte olly következése lehetne, mint a' verebek kiirtásának egykor Burkus országban volt, hol adó fejében minden paraszt bizonyos számú veréb-fejet tartozott beadni. Ez által a' verebek csaknem egészen kiirtattak. De csak hamar általlátták a' verebek' hasznát; mert a' következett termés igen rosszúl díszlett, 's mindenféle gabonát, és más gyümöltsüt öszve rongáltak a' férgek, és más egyéb hasonló állatok, 's ohajtva várták a' verebek' szaporodását, mellyeket pedig előbb annyira üldöztek.

8. A' H e r n y ó.

A' mezei hernyók között legveszedelmesebb a' pázsit-hernyó, melly leginkább déli Európát nyomorgatja.

Ez majd két hüvelyknyi hoszszaságú, setét szürke, májszínű csíkokkal. Májustól fogva Júliusig a' réteken tartózkodik. Ha nagy számmal vagyon, egy éjszakán jó darab rétet úgy leleget, mintha lekaszálták volna.

Ezen ártalmas hernyók ellen jó szolgálatot tesznek a sertések, mellyek azokat felfalják, 's míg benne tart, nem túrják-fel a rétet.

A' többi hernyó-nemekről és fajokról már fellyebb, a' kert' védelménél szóllottunk.

9. A' C s i g a.

A' kácsák különös szorgalommal felfalják a' mezei csigákat, 's e' tekintetből jó foganattal hajtának a' csigalepte földekre. Még a' juhokról is azt vették némelleyek észre, hogy az apró földi-csigát szeretik, megeszik, és semmi bajok sem lesz tőle. Legjobb a' földet síkra szántani, apróra boronálni, és hengerrel elegyengetni, hogy így a' csiga a' nap' forró heve ellen ne vonhassa magát a' nagy göröngyök (hantok) árnyéka alá. Az olly helyről, hol a' nap' heve, és száraz szél ellen nem talál menedéket, eltakarodik. Jó ellene a' gabonát korán vetni, hogy mire a' csiga elő jön, akkora a' gabona' szára meg-erősödjék.

T Ó L D A L É K.

Olly víznek készítése, melly a' hernyót, földi-balhát, paloskát, hangyát 's m. e. bizonyosan előli.

Végy:

Legjobb fekete szappanyt	1 3/4 fontot.
Büdüskő virágot	1 3/4 fontot.
Fagombát	2 fontot.
Folyó vagy eső vizet	2 akót.

A' vizet két felé kell tölteni, felét tudniillik valamely e' végre szántt kádba, mellyben a' szappany felolvasztatik, azután pedig a' facsiperke, megzúztatva, beléje tétetik

A' víznek másik felét fel kell forralni valamely üstben, 's a' büdüskő, vagy kénvirágot egy ruhába kötve, és 4 fontos kövel, hogy a' víz alatt maradjon, megterhelve, benne főzni. Azon 20 perczenet alatt, míg ezen folyadék forraltatik, szüntelen kevergetni kell azt, és a' ruhába kötött kénvirágot szakogatni.

Ezután a' tűzről levétetvén, azon kádba töltetik, mellyben a' szappanyos, és taplós víz áll, mellyben egy darab ideig kevergettetik. Ezután befödve békében hagyatik, csak hogy naponként egyszer felkevertetik mind addig, míg igen meg-nem büzhödik.

A' tapasztalás' bizonyossága szerént annál jobb fogantatú ezen elegendy, minél régibb, és büdüsebb. Az edényt minden keverés után be kell fűdni.

Midőn hasznát akarja venni valaki, tehát a' kádból annyit mérít, a' mennyi szükséges, megöntözi vele a' plántát. Legjobb e' végre a' sok apró lyukakkal felkészült fetskendező, mellynek, ha vele fát akarunk fetskendezni, jókorának kell lennie.

A' hernyók, bogarak, cserébülyök, földi-balhák, paloskák, levél-tetvek a' narancs fákon 's t. e. már az első

fetskendezéstől elvesznek. A' föld alatt tartózkodó bogarak, darázsok, hangyák 's t. e. kiirtására gyenge 's tartós fetskendezés kívántatik, míg a' víz fészkeket illően által járja.

Ezen keverékbe négy lat farkasbogyó port (nux vomica) is vegyíthetni, és a' kénkövirággal össze főzhetni. Ez igen jó szolgálatot tesz, kivált ha a' hangyák' pusztítására fordítatik.

Minekutánna a' víz a' kádból kifogyott, a' benn maradt iszapot (üllepet) elkell ásni, hogy a' házi állatok hozzá ne nyúljanak; mert ha belőle enni találnak, elvesznek tőle.

A' MUNKA' TARTALMA.

I. Azon állatokról, mellyek egyenesen az embert nyughatatlanítják, 's annak testét sa-nyargatják.

	Lap.		Lap.
A' Páloska. (Ellene való szerek.)	5	A' Szúnyog. (Ellene való szerek.)	16
A' Tetű.	10	A' Darázs.	16
A' Balha.	15		

II. Azon állatokról, mellyek a' ruhák vagy házi eszközök elrontása és tisztátalanítása, 's az élelem' megemésztése által kártékonykodnak.

A' Légy. (Ellene való szerek.)	17	A' Csótány. (Ellene való szerek.)	28
A' házi Trücsök.	18	A' Szárnyasegér.	29
A' Moly.	19	Az Eger (házi.)	30
A' Gabonaféreg.	22	A' Patkány.	33
A' Lisztféreg.	25	A' varas Béka.	36
A' Kuckacz.	26		
A' Nyű.	27		

III. Azon állatokról, mellyek házi állatainkra nézve veszedelmesek.

I. A' M é h e k n e k.

A' Méhpille. (Ellene való szerek.)	37	A' Béka. (Ellene való szer.)	42
A' Pók.	38	A' Fecske.	43
A' rabló Méh.	38	A' Harkály.	43
A' Darázs.	41	A' Gólya.	44
A' Hangya.	42	A' Nyest.	44
Az Eger.	42		

II. A' Baromfiaknak.

A' Tetű. (Ellen való szerek.)	Lap. 44	A' Menyét. (Ellen v. szerek.)	Lap. 48
A' Paloska.	47	A' Nyest.	48
Az Ölyv.	47	A' Görény.	51
A' Patkány.	48	A' Róka.	51

III. A' Juhoknak.

A' Tetű. (Ellen való szerek.)	53	A' Belsőféreg. (Ellen v. szerek.)	54
A' Bögöly.	54	A' Patkány.	55

IV. A' Disznóknak.

A' Tetű. (Ellen v. szerek.)	56	A' Belsőféreg. (Ellen v. szerek.)	56
-----------------------------	----	-----------------------------------	----

V. A' szarvasmarhának.

A' Tetű. (Ellen való szerek.)	53	A' Bögöly. (Ellen v. szerek.)	57
A' Légy.	57	A' Belsőféreg.	59

VI. A' Lovaknak.

A' Tetű. (Ellen való szerek.)	59	A' Bögöly. (Ellen v. szerek.)	60
A' Légy.	59	A' Belsőféreg.	61

IV. Azon állatokról, mellyek a' kertben, és mezőn tesznek kárt.

I. A' Kertben.

A' Hangya. (Ellen v. szerek.)	62	A' Káposzta lepke (Hernyő.) (Ellen v. szerek.)	73
A' Fapaloska.	64	2. Esti pillék. (Ellen való szerek.)	74
A' Levéltetű.	64	3. Éjjeli pillangók.	75
A' földi Balha.	65	A' Faderék Hernyó.	75
A' Borsóbogár.	68	A' Gyűrű Hernyó.	75
A' Sáska.	69	A' Fészkes Hernyó.	75
A' Nyúl.	69	A' Fagy, vagy Téli pille.	76
Az Egér.	70	A' Levélfodorító Hernyó.	76
A' Cserebűly.	70	A' Lófereg (lötetű, lósáska.) (Ellen való szerek.)	77
A' Fűlmászó.	71	A' Csigá.	78
A' Patkány.	71	A' Madarak.	79
A' földi Geleszta.	71		
A' Szőlő Zsizsik.	72		
A' Hernyó.	72		
1. Nappali lepkék.	73		
A' Fai lepke.	73		

ii. A' M e z ö n.

	Lap.		Lap.
A' földi Balha. (Ellen való szerek.)	79	A' mezei Eger. (Ellen va- ló szerek.)	80
A' Saska.	79	A' Vakandok.	81
A' Nyúl.	79	A' Pázsithernyó.	81
A' Patkány.	79	A' Csigá.	82
A' Hörcsök.	79		

T Ó L D A L É K.

Olly víznek készítése, melly mindennemű hernyót, földi-
balhát, paloskát, hangyát és m. e. bizonyosan elpusztít.

DEBRECENI EGYETEM KÖNYVTÁRA
-1728-1904 naplószerző

756526

756526

756526

PESTEN, 1831.

HARTLEBEN C. ADOLF KÖNYVÁROSNÁL.
